

UNIVERZITA KARLOVA V PRAZE

Husitská teologická fakulta

Diplomová práce

Světový étos a jeho reflexe v islámu, judaismu a křesťanství

The Worlds Ethos and its reflection in Islam, Judaism and Christianity

Vedoucí práce:
Prof.Phdr. Luboš Kropáček, Csc.

Autor:
Kateřina Židů

Praha 2008

Poděkování

Ráda bych poděkovala prof. Luboši Kropáčkovi za přednášky, které mě velmi obohatily a díky nimž jsem se o tomto tématu dozvěděla; primáři Mudr. Radomíru Talábovi CSc., jemuž vděčím za to, že jsem po celou dobu studia měla dostatek fyzických sil; svému otci, kterému tuto práci zároveň věnuji.

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem předkládanou práci zpracovala samostatně a použila jen uvedené prameny a literaturu. Současně dávám svolení k tomu, aby tato diplomová práce byla umístěna v Ústřední knihovně UK a používána ke studijním účelům.

V Praze dne 28. července 2008

Kateřina Židů

Anotace

Diplomová práce Světový étos a jeho reflexe v islámu, judaismu a křesťanství představuje stručný náčrt myšlenky mezináboženského dialogu a „Zlatého pravidla“; dále prezentuje jednotlivá „abrahamovská“ náboženství v kontextu etiky, která je pro ně charakteristická a snaží se o reflexi této etiky v mezináboženském dialogu a Světovém étosu.

Annotation

The thesis Worlds Ethos and its reflection in Islam, Judaism and Christianity constitutes a brief sketch of the idea of an inter-religion dialog and "The Golden Rule"; furthermore it presents individual "Abrahamic" religions in the context of their characteristic ethic and endeavors to reflect this ethic in the inter-religion dialog and the Worlds Ethos.

Klíčová slova

etika, globální etika, zlaté pravidlo, islám, křesťanství, judaismus

Keywords

ethic, global ethic, golden rule, Islam, Christians, Jewish

Obsah

Úvod.....	6
1 Globální etika Hanse Künga.....	8
1.1 Vznik myšlenky světového étosu.....	8
1.2 Rada Parlamentu světových náboženství.....	11
1.3 Prohlášení ke světovému étosu	13
1.4 Mravní založení člověka jako kategorický imperativ.....	16
1.5 Zlaté pravidlo.....	18
1.6 Dialog jako cesta k nalezení světového étosu.....	20
1.6.1 Historický exkurs.....	20
1.6.2 Analýza článku Dialog o dialogu.....	21
1.6.3 Závěr.....	25
1.7 Skepse v kontextu světového étosu.....	27
2 Projekt světový étos – reflexe v (českém) islámu.....	28
2.1 Islámská etika a etika obecně.....	28
2.2 „Muslimská perspektiva“ Khalida Durana	33
2.3 Globální etika a její reflexe v českém islámu.....	45
3 Projekt světový étos – reflexe v judaismu.....	48
3.1 Zlaté pravidlo v judaismu.....	48
3.2 Globální etika a mezináboženský dialog.....	54
4 Projekt světový étos – reflexe v křesťanství.....	57
4.1 Reflexe myšlenky globální etiky v křesťanské etice.....	57
4.2 Křesťanská zvěst a její (ne)naplňování.....	61
Závěr.....	66
Seznam použité (prostudovávané a citované) literatury.....	68

Úvod

Ještě před nedávnem byly noviny a diskusní fóra přesyceny články a názory, ve většině případu nepříliš myšlenkově hodnotnými, týkající se „problému“ Východu a Západu. Stále aktuálnější téma islámské integrity v Evropě nutí k hloubšímu zamyšlení nad všemi možnými příčinami i důsledky, které vedou k velkému názorovému kvasu, ať už na akademických půdách či v laických kruzích. Toto téma není pouze tématem možné hrozby ze strany muslimů, v tomto kontextu především islámských fundamentalistů, ale je to téma mnohem širší, zahrnující množství otázek z politologie, sociologie, etiky apod. Teologické fakulty tyto oblasti sjednocují v duchu morální lidské přirozenosti, ze které se pak definují podle svého zaměření, důrazu kladeného buď na otázku práva (politologie), nebo začlenění určité skupiny do společenské struktury (sociologie) či preference vlastních názorů, které jsou kombinací faktografických znalostí a vlastní intuice (etika). Mnohým tento fakt uniká. Totiž fakt až neskutečné propojenosti, na který je nezbytné brát zřetel, pokud je naším cílem slovy významného teologa Hanse Künga, „*nepředpojatá kritika reálně existujících poměrů*“¹. Právě tendence o naplnění této věty vedla H. Künga k napsání Projektu světový étos, jehož hlavním zaměřením je „*střetnutí s novověkou kritikou náboženství, se sekulární etikou, s politickou a sociokulturní situací*“².

V dnešní době je víc než kdy dříve téměř nezbytně nutné uvažovat v takových myšlenkových rovinách, jako se tomu děje v dílech Hanse Künga, Karla - Josefa Kuschela a jim podobných, kteří se snaží o co největší objektivitu a nepředpojatost vůči otázkám koexistence náboženství různých vyznání a odlišných „základních pramenech“, ze kterých se tato náboženství vytvořila, které jak později zjistíme, zdaleka nejsou tak odlišné, jak se na první pohled zdá.

V důsledku zjištění, že toto téma není ani zdaleka tak všeobecně známé jak by se dalo předpokládat, na začátku celé této práce bude popsán jakýsi faktografický kontext, bez nějž by

---

1 Küng Hans, Světový étos pro politiku a hospodářství, str. 18

2 Küng Hans, Světový étos pro politiku a hospodářství, str. 21

pozdější úvahy pravděpodobně nevyzněly jako úvahy, ale jen jako tlachání. Hovořit o faktografii na půdě teologie a filosofie by někdo mohl považovat téměř za drzost, nicméně snahou bude na následujících stranách co nejpřesněji „definovat“, co vše Projekt světový étos zahrnuje, co vedlo k jeho napsání a co je jeho posláním či východiskem, jak o něm v předmluvě hovoří Küng s Kuschelem. Rozhodně však tento projekt není cílem. Je to „*initial declaration toward a global ethic*“³.

---

3 Prohlášení ke světovému étosu (Deklarace Parlamentu světových náboženství), str. 6

1 Globální etika Hanse Künga

1.1 Vznik myšlenky světového étosu

Myšlenka světového étosu čili globální etiky vznikla jako odpověď na stále více se sjednocující (globalizující) ekonomiku a hospodářství v nejširším slova smyslu. Nikdy ovšem nešlo o pokus „sjednotit morálku“, vytvořit jakousi nadmorálku, která by znamenala v etice totéž co znamená toto sjednocení v ekonomice a hospodářství, ale cílem této myšlenky bylo hlavně kategorizovat problémy, jejichž důsledkem jsou celosvětové nepokoje, ať už náboženské, sociální či politické.

Jelikož hlavním nositelem morálky je především náboženství, je třeba uvažovat o tomto sjednocení v kontextu jeho nejvýznamnějších představitelů, tedy největších světových náboženství. Jak bylo zmíněno výše, není cílem vytvořit jedinou platnou morálku a jediné náboženství, které bude zahrnovat důležité prvky všech již existujících, jde o to vytvořit půdu vhodnou pro dialog, jehož výsledkem bude vzájemný respekt a tolerance, nikoli prosazování vlastních „nej“ a více či méně zřejmý nátlak na obrácení co největšího počtu lidí na stranu pouze toho daného nejlepšího, nejpravdivějšího atp.

Je jistě nepravděpodobné, že by se jednou stalo běžným to, co zmiňuje Y. Martel ve své knize *Pí a jeho život*, totiž to, že by lidé byli zároveň hinduisty, křesťany a muslimy a navštěvovali stejně tak kostel jako synagogu a několikrát denně poklekli na modlitební koberec a modlili se čelem k Mekce, nicméně se domnívám, že už méně nemožné je dojít k tomu, že představení různých vyznání budou pospolu nacházet řešení, jak ve svých kruzích přesvědčit lidi o důležitosti jakési poklidné koexistence, o poskytnutí dostatečných informací o jiných vyznáních bez sebemenšího náznaku netolerance či dokonce nenávisti.

Zde se ovšem naskýtá dětská otázka: Proč? Tuto otázku si pokládá i H. Küng v projektu *Světový étos* v kapitole II./1. Mimo dobro a zlo, „*Proč nečinit zlo? Proč má člověk činit dobro a ne zlo? Proč člověk nestojí ‚mimo dobro a zlo‘ (F.Nietzsche), povinován jen své ‚vůli k*

*moci' (úspěchu, bohatství, požitkům)?*⁴ A dále zde Küng rozvádí: „*Proč by lidé nemohli své bližní obelhávat, podvádět, okrádat, vraždit, když je to výhodné a člověk se v určitých případech nemusí obávat vypátrání a potrestání? Proč by měl politik odolávat korupci, když si může být jist diskrétností dárce?*“⁵ Samozřejmě se tato otázka týká nejen jednotlivce, ale co je v naší civilizaci mnohem nebezpečnější i velkých skupin lidí. „*Proč by nemohl nějaký národ, rasa, náboženství, pokud disponují potřebnými mocenskými prostředky, nenávidět, šikanovat nebo když přijde na věc třeba i vyhnat nebo zlikvidovat jinou jinak věřící nebo „zahraniční“ menšinu?*“⁶

To jsou otázky, u nichž je téměř s jistotou možné říci, že ve většině případů by převažovala odpověď: A proč ne? Lze tak usuzovat tak na základě toho, že v ne zrovna malém měřítku se toto neustále všude kolem nás děje. Ať už jde o zkorumpovanost politiky, či existenci nejrozumnějších teroristických organizací apod.

Když se hlouběji zamyslíme nad otázkou proč nečinit zlo, nýbrž konat dobro, nutně nás musí napadnout, že pokud bude obecně platné, že můžeme konat zlo, je jasné, že zlo může být konáno i vůči nám a to už se ne každému líbí. Je tedy zřejmé, že pokud jde o ustanovení jakéhosi konsensu, díky němuž bude možná relativně poklidná koexistence všech lidí nejrozumnějších ras a vyznání, nebude to konsensus dovolující korupci a nadřazenost. Je ale řešení, na druhou stranu stejně přemrštěné jako nyní zmíněné v kontextu zla, tedy že se všichni budou bezmezně milovat a v každé situaci si s nadšením pomáhat a myslet v první řadě na druhé než na sebe? Odpověď zní opět ne. Ať je humánnost a lidství jak chce v nás hluboce zakořeněné, přiznejme si, že každý člověk někdy v životě udělá něco, co jemu přinese užitek a někomu jinému důsledek toho činu v lepším případě nepřinese vůbec nic, v horším mu více či méně uškodí.

Jde o nalezení „zlaté střední cesty“, která nebude fundamentem ani pozitivním ani negativním. To, jak by řešení, výsledek, takovéto zlaté střední cesty měl vypadat dost dobře není možné

---

4 Küng Hans, Světový étos – projekt, str. 34

5 tamtéž

6 tamtéž

popsat nejen z důvodu značného nedostatku hlubších znalostí, bez nichž se o něco takového jen pokusit je naprostou ztrátou času. Na tomto místě půjde o stručné představení instituce, která se o takovéto nalezení středu snaží, a tím je Rada parlamentu světových náboženství.

1.2 Rada Parlamentu světových náboženství

Rada parlamentu světových náboženství je oficiálně datovaná od roku 1988, kdy dva mniši z Chicagské společnosti Vivekananda Vedanta zorganizovali oslavu stého výročí historicky prvního pokusu o „mezináboženský dialog“, který se uskutečnil v roce 1893 v Chicagu a byl součástí Kolumbovské světové výstavy. Ta byla oslavou 400. výročí objevení Ameriky Krištofem Kolumbem a zúčastnilo se jí tehdy čtyřicet pět náboženských denominací a organizací. Tato část výstavy měla být jakousi „nadvýstavou“, která poukazovala na všechny oblasti kultury a v našem kontextu především na „porozumění mezi národy prostřednictvím náboženství“⁷. John Henry Barrows byl „předsedou výboru jenž si stanovil úkol zorganizovat kongres zástupců větších náboženství nazvaný Parlament světových náboženství (*Parliament of World's Religions*)“⁸.

Rada parlamentu světových náboženství si vytyčila za cíl projekt pod názvem *Vytváření společné vize (Creating Community Vision)*, který měl podporovat silnější vztah mezi různými náboženstvími a církevními obcemi. Tento program, založený na setkání, dialogu a spolupráci, se stal procesem, kterým Rada parlamentu světových náboženství úspěšně uspořádala zastoupení náboženských a duchovních komunit napříč celým světem. V průběhu let se stalo běžným, že jednotlivci různých náboženství jsou ve vzájemném kontaktu a společně se věnují problémům, které ovlivňují jejich myšlenku nerušené koexistence. Navzájem se přicházejí podporovat v dobách tragédií i oslav. Tímto způsobem tvoří důležitý základ pro pokračování spolupráce za účelem vytváření stále silnějšího a soudržnějšího partnerství. Hlavní rolí Rady parlamentu světových náboženství je tedy jakýsi „prostředník“ usnadňující mezináboženská setkání a dialog. Specifický postoj, který zaujímá, představuje podporu a snahu umožnit náboženským a duchovním komunitám obrátit rozhodující předmět jejich rozmluvy ve smysluplný a vlivný „výnos“. Úkolem Rady není, aby obhajovala jednu či druhou stranu při

7 Küng Hans, Světový étos – projekt, str. 34

8 Prohlášení ke světovému étosu (Deklarace parlamentu světových náboženství), str. 58

jednání. Jde o to, že pomáhá vytvářet prostředí, ve kterém se „obhájí“ samy jednotlivé komunity. To se děje na půdě různých fór, kde komunity prezentují své názory a znepokojení ohledně sporných otázek za přítomnosti všech zainteresovaných do dané problematiky. Spolu s dalšími tak hájí svá řešení, která přispívají k úspěšné realizaci myšlenky společné odpovědnosti ve vzájemném porozumění a klidném jednání.

1.3 Prohlášení ke světovému étosu

(Deklarace Parlamentu světových náboženství)

„The world was never been redeemed by a comittee.“

John Courtney Muray S.J.

Takovýto nebo podobný výrok je často slyšet z úst všech, kdo přijdou do kontaktu s Prohlášením ke světovému étosu a důležitostí, která mu je přikládána. Jistě není pochyb, že zmiňovaný výrok má něco do sebe, avšak na druhou stranu, kdyby se podobným způsobem argumentovalo na všechny pokusy o nalezení „celosvětového míru“, ať už se jedná o Listinu základních práv a svobod či vydání prohlášení UNESCO, situace, která je nyní západní civilizací považována za „kritickou“, by bez těchto snah byla kritickou téměř jistě.

Dalo by se říci, že obsah prohlášení vychází z přednášek H.Künga, které vedl v letním semestru roku 1992 na univerzitě v Tübingen pod názvem „*Lidská práva - světová náboženství - světový étos*“. Tyto přednášky měly formu tzv. kolokvií, kterých se účastnily reprezentanti různých náboženství a svými příspěvky pomáhali objasnit otázky, jež by toto prohlášení mělo zahrnovat.

„*Není míru mezi národy bez míru mezi náboženstvími*“⁹. Na základě přednášky vedené na toto téma a jako odpověď na výzvu H.Künga, „aktualizovat“ po sto letech světový étos, začal on sám i zástupci Parlamentu světových náboženství pracovat na novém prohlášení.

Přestože toto prohlášení nemělo pouze dublovat deklaraci lidských práv a svobod, v počátečních fázích přípravy byl jeden z hlavních požadavků, aby funkci, jakou plnila deklarace plnilo i prohlášení. Jedná se o funkci, která měla ztělesňovat normu, která bude přijata všemi světovými náboženstvími a etnickými skupinami. H. Küng se od začátku své práce potýkal s kompromisy, které byl nucen dělat kvůli spolupráci s univerzitou v Chicagu. Ty se týkaly především formy, jakou mělo prohlášení mít. Küng si uvědomoval obtížnost

---

9 Küng Hans, Světový étos – projekt, str. 9

toho, pojmout co nejkompexněji a nejdůležitěji okruhy sexuální a manželské morálky, etiky hospodářství, médií a státu, tedy hlavní okruhy, jichž se prohlášení týká. Jejich podrobný rozbor představuje v kontextu filosofie, teologie a sociologie kniha Světový étos - projekt. Prohlášení ke světovému étosu mělo původně podle požadavku Kűngových Chicagských kolegů představovat nanejvýš 2-3 strany. Takovýto rozsah vzhledem k širokému rozsahu oblastí k nimž se má prohlášení vztahovat nazval Kűng nezávazným „plakátem“ a vágně pojatými „globálními hodnotami“.

V létě roku 1992 začal na prohlášení pracovat, jak již bylo zmíněno výše, ve spolupráci svých studentů, kolegů a významných představitelů jiných náboženství v různých kolokviích, která produkovala řadu hodnotných myšlenek a postřehů. V červnu 1993 již existoval definitivní text přijatý kuratoriem.

Je fascinující způsob, jakým dokázal Kűng něco tak abstraktního a „virtuálního“ jako myšlenku světového étosu uchopit, zhmotnit a ještě učinit stravitelnou pro tak širokou veřejnost, jakou představují lidé na celém světě. K tomu beze sporu vedlo úsilí mít do sebemenších detailů promyšlené, co má vlastně prohlášení obsahovat, jak se má prezentovat, jak působit, co předat.

Kűng se přiznává, že *„byl delší dobu značně bezradný v otázce, jak takové prohlášení koncipovat jak po stránce obsahové, tak po stránce stylistické“*¹⁰. Co se týká stránky obsahové, vytyčil si v několika bodech, čím má prohlášení být a čím být naopak nesmí. Uvědomuje si nebezpečí „tenkého ledu“, kterým toto téma bezpochyby je. Zejména v kontextu zmíněné abstrakce. Prohlášení nemělo být morálním kázáním ani filosofickým rozbořem, neméně pak pouhou blouznivou náboženskou proklamací, přestože o morálku, filosofii i jakousi proklamací se jedná. Prohlášení představuje ukázkou cesty, kterou je možné se myšlenkově i konáním ubírat, ale není v žádném případě imperativem, maximálně jistou formou naléhání. Kűng nechtěl oslovit pouze vzdělance a intelektuály. *„Vše se musí formulovat jazykem, kterému rozumí alespoň průměrný čtenář novin a který lze rovněž*

---

10 Kűng Hans, Světový étos – projekt, str. 40

přeložit do jiných jazyků.“¹¹ Důležitý fakt, který si Küng uvědomuje je to, co z abstraktního činí konkrétní a sice nutný vztah ke skutečnosti. „*Svět je třeba od počátku vidět takový, jaký je, a nejen takový, jaký by měl být. Musíme tedy znovu a znovu hovořit o tom, že je třeba postupovat od toho, co JE, k tomu, co býti MÁ.*“¹² Zde je třeba postavit se tváří tvář všemu zlu, jež existuje, které je však rádo přehlíženo z důvodu prosté pohodlnosti. Ta vyplývá z celkového současného uspořádání světa a hodnot v něm. Küng cituje slova Theo Sommera, vydavatele největšího německého deníku „Die Zeit“, „*rovněž intelektuálové této země by měli jít do sebe. Mnozí z nich kázali extrémní seberealizaci, vysmívali se ctnosti, slušnosti, stylu, po dlouhou dobu pěstovali postmoderní libovůli do té míry, že díky heslu ‚vše je možné‘ nebylo již nic zapovězeno. Tak bylo společenství obětováno na oltář společnosti. Měřítka se rozpustila v žíravé kyselině kritiky.*“¹³

Küng tato slova bere skutečně velmi vážně, neboť celý (světový) étos není vlastně ničím jiným, než představením mravního založení člověka ve své nejhlubší podstatě.

---

11 Küng Hans, Světový étos – projekt, str. 43

12 tamtéž

13 Küng Hans, Světový étos pro politiku a hospodářství, str. 135

1.4 Mravní založení člověka jako kategorický imperativ

Pokud zde má být uveden příklad mravního jednání, nejvíc oslovující právě svou konkrétností, vztahem ke skutečnému dění, je to zmínka o masmediích a jejich ohromném vlivu, který je tak často zneužíván. V dnešní době přehlcené (dez)informacemi téměř všechny další problémy zmiňované na tomto místě knihy (politika, náboženství) jsou pouze důsledkem či produktem tohoto faktu. „*Masmediální prostředky šíří místo věrohodného zpravodajství ideologickou propagandu, místo informací dezinformace, a místo věrnosti pravdě sledují cynický zájem prodeje.*“¹⁴

Na jiném místě knihy hovoří Küng o tolik oblíbeném právu na svobodu projevu. Avšak uvědomuje si, že je nezbytné klást stejný důraz na právo jako na povinnost a že pokud existuje Listina základních práv, měla by existovat i Listina základních povinností. Je více než populární ohánět se právy, už jinak je tomu s povinnostmi.

Média mají bezesporu právo na svobodu projevu, ale mají rovněž povinnost tohoto práva nezneužívat v zájmu větší popularity či demagogie, ideologie apod. Na začátku roku 2006 holandský novinář zveřejnil karikatury proroka Muhammeda. Tento čin rozpoutal až zarážející vlnu nejrozumnějších debat. Na straně muslimů šlo výhradně o výraz nepokojů, že západ opovrhne jejich tradicí, kulturou apod., na straně Evropy šlo o nařikání nad tím, že když už se ani otisknutí karikatury neobejde bez nepokojů, muslimové tu (v Evropě) opravdu nemají co dělat a mají si jít žít tam, kde někoho jiného něco podobného ani nenapadne, natož aby to uskutečnil a naservíroval čtenářům prase v podobě Muhammeda na hlavní straně.

Tento případ naprosto jasně ukazuje, v čem je problém a jak tenká hranice určuje poklidnou koexistenci různých kultur a náboženství na jednom místě, jednom světě. Ať je právo na svobodu projevu jakkoli důležité, nikdy by se nemělo dostat někde, kde nerespektuje, netoleruje a v nejhorším případě opovrhne tradicí či náboženstvím někoho jiného.

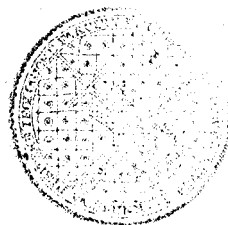
Stejně jako má svůj protějšek právo v povinnosti, má svůj protějšek i neřest (hřích) v podobě

---

¹⁴ Küng Hans, Světový étos pro politiku a hospodářství, str. 142

ctnosti. Stejně jako se polemizuje o tom, že kromě základní listiny práv a svobod by měla existovat také základní listina povinností, je možné zamyslet se nad tím, proč k sedmi hlavním hříchům neexistuje i sedm základních ctností, které by byly stejnou normou jako hříchy (pýcha, závist, hněv, lakota, necudnost, neuměřenost a nábožensko mravní zahálčivost). V antice u stoiků v důrazu na ctnosti stála celá filosofie. Šlo v ní především o nepodmíněné plnění mravní povinnosti.

1.5 Zlaté pravidlo

Küng v podkapitole Globální neřesti a ctnosti řeší otázku, zda existují universálně rozšířené hříchy a univerzálně požadované ctnosti a proč v případě že existují, světová náboženství nezahájí společný boj proti špatnému a podporu dobrého. Zdá se, že jediným společným jmenovatelem na poli etiky náboženství je tzv. Zlaté pravidlo.

Zlatým pravidlem je nazváno přikázání, které se v minimálních formálních nikoliv obsahových změnách vyskytuje u všech velkých náboženství (hinduismus, buddhismus, judaismus, křesťanství a islám), v jejich knihách díky nimž se tato náboženství utvářela a šířila. H.Küng říká, že „náboženství mohou dát člověku nejvyšší normu svědomí, onen pro dnešní společnost stále důležitější kategorický imperativ, který člověka zavazuje ve zcela jiné hloubce a zásadnosti“¹⁵. Tímto kategorickým imperativem je obměna vynálezce kategorického imperativu Kanta, který jej postavil na výroku „Jednej tak, aby maximy tvé vůle mohly vždy současně platit za princip obecného zákonodárství“¹⁶. Uvažovat v této rovině a přijmout ji za vlastní znamená „nepodmíněnou formu, kterou lze praktikovat i ve velmi složitých situacích v nichž jednotlivci i skupiny musejí často jednat“.¹⁷ To že tuto nepodmíněnou formu dávají právě náboženství je z důvodu, že „mohou ihned poskytovat pomocnou nabídku smyslu, který přesahuje smrt a to nejen tehdy, když morální jednání zůstane bez úspěchu“.¹⁸

Náboženství jsou postavena na principu dodržování přikázání, židovských micvot či islámské šarí'i, čímž od samého počátku učí člověka umění omezit se ve prospěch někoho či něčeho jiného. Bůh jedná ve výchovném dialogu ve vztahu k člověku. Dodržování svých přikázání odměňuje příslibem věčného blaženého světa, který přijde po smrti. Bůh je pro věřící nejvyšší autoritou a to je hlavní důvod, proč ve jménu božím lidé dělají věci, které by pro „pozemskou“ autoritu nedělali s takovou euforií a oddaností. Slovo boží je ovšem často zneužíváno v

15 Prohlášení ke světovému étosu (Deklarace parlamentu světových náboženství), str. 62

16 Störig Hans Joachim, Malé dějiny filosofie, str. 309

17 Prohlášení ke světovému étosu (Deklarace parlamentu světových náboženství), str. 62

18 Prohlášení ke světovému étosu (Deklarace parlamentu světových náboženství), str. 63

podobě povětšinou negativistické manipulace. Názorným příkladem je islámský fundamentalismus, který představují skupiny lidí tvořící se okolo „pozemské autority“ hlásající „slovo boží“ popř.jeho jediný správný výklad. Küng se zamýšlí nad tím, proč tuto moc, kterou náboženství mají, plně nepromítají do pozitivistické manipulace, pokládá řečnickou otázku *„Kdo je dnes lépe uzpůsoben než světová náboženství k tomu, aby mobilizoval miliony lidí pro světový étos? Aby je mobilizoval tím, že bude formulovat etické cíle, prezentovat hlavní ideje a racionálně a emocionálně motivovat lidi, aby se etické normy dostaly do praktického života.“*¹⁹

Měla by to být právě ona a jejich důraz na výrok „Nečiň nic, co nechceš, aby bylo činěno tobě“.

---

19 Prohlášení ke světovému étosu (Deklarace parlamentu světových náboženství), str. 64

1.6 Dialog jako cesta k nalezení světového étosu

Reflexe článku Pavla Černého v časopise Bratrská rodina Brána

1.6.1 Historický exkurs

Do dějin dialogu se bezpochyby nejvíce zapsal Platón, který jejich pomocí vytvořil celou svou filosofii, resp. jejichž pomocí svou filosofii prezentoval. Navázal tak na svého učitele Sókrata, u něž „vyučování tvořil pouze rozhovor, hra otázek a odpovědí“²⁰. To, že Sókratovi šlo především o to, v dialogu druhého přesvědčit o vlastním nevědění zde není nutné rozvádět, nicméně je to fakt natolik základní a obecně známý, že bylo nezbytné jej alespoň zmínit. Za mnohem důležitější na tomto místě stojí zmínka o formálním popisu dialogu, který vedl k již zmíněnému uvědomění si nevědění. Jeho role při dialogu, přestože ten byl veden z pozice vyučujícího, byla role tazatele. Snažil se svými otázkami donutit člověka k odpovědím, které ho obohatí, tím víc, že na ně vlastně přijde sám, ne že mu je někdo jen přednese. „Říkal, že jeho úlohou není moudrost rodit, nýbrž pomáhat při zrození myšlenek druhým.“²¹ Zde je důležité si uvědomit, že vlastně již tenkrát byl tolik kladen důraz na to, na co se klade dnes při jakémkoli rozhovoru a tím je schopnost naslouchat a přemýšlet o tom co druhý říká či o čem a jak přemýšlí.

Platón jako nástupce Sokratův byl už o něco dál v tom smyslu, že dialogy byl schopen uchopit i písemně a nebránil se své spisy ve formě dialogu vydávat. Na něj pak dále navázali i jiní Řekové a Římané, kteří rovněž používali dialog jako formu podání své filosofie. Stejně jako Sokrates kladl i Platón důraz na mravní založení člověka, na vztah člověka a státu apod. Uvědomoval si totiž, že tak zásadní otázky, vedoucí k jakési koexistenci se jinak než formou dialogu řešit nedají, pokud není cílem společnost vedená despotickým vládcem. To cílem samozřejmě nebylo už v době antiky. Proto demokratická společnost a proto názorový pluralismus a nejen dogmata, se kterými všichni souhlasí a nikdo o nich nemůže a hlavně

---

20 Störig Hans Joachim, Malé dějiny filosofie, str. 112

21 Störig Hans Joachim, Malé dějiny filosofie, str. 115

nesmí polemizovat.

Jelikož rozsah práce nedovoluje probrat vývoj dialogu v každém filosofickém směru a u každého filosofa, přeskočíme nyní pár stovek let a zastavíme se u filosofa, který stejně jako Platón na dialogu postavil svou filosofii, ovšem ne jeho formou nýbrž obsahem. Oním filosofem je Martin Buber. Ten svou sbírkou pojmenovanou *Dialogický princip* dokazuje, jak právě v dialogu nastává proces uvědomění si vlastní existence díky jinému člověku a vztahu, který k němu máme. Název jedné z knih této sbírky *Já a ty* ukazuje, jak se naše já promítá v ty a naopak, jak díky vzájemnému střetu (míním v tom nejlepším slova smyslu) dochází k obohacení a naplnění. „*K upřesnění je nutno dodat, že vnitřní setkání s druhým člověkem je pro Buberu pouze odleskem setkání člověka s Bohem, rozmluvy s ním.*“²²

1.6.2 Analýza článku *Dialog o dialogu*

Sedmistránkový článek v časopise *Brána* (Bratrská rodina) Pavla Černého hovoří o dialogu v kontextu křesťanství, resp. reformovaného křesťanství. Ukazuje zpětnou vazbu svých úvah v Bibli, opírá se o různé verše.

Bezpochyby zcela správně začíná tento článek vlastním vymezením samotné definice pojmu dialog. Toto slovo je běžně užíváno, každodenně se s ním setkáváme v tisku, televizi apod. Bývá obvykle spojováno s nějakým předmětem či adjektivem. Např. jak ukazuje název článku *Dialog o dialogu*. Stejně jako je mezináboženský dialog, může být dialog o náboženstvích. Zatímco adjektivní spojení klade větší důraz na interakci daného adjektiva, spojení předmětné dává větší prostor k názoru každého zúčastněného a není tolik vázán obsahem daného předmětu. Z řečtiny jde tedy o slovo znamenající rozhovor, rozmluvu. Pavel Černý zmiňuje, že „*velmi často se jedná o dialog mezi lidmi rozdílných názorů politických, náboženských či filosofických.*“²³ Dále dialog dává do kontrastu s monologem, jako empatické a arogantní. Zde názor není možné plně sdílet, neboť pokud dáme za pravdu výroku zmíněnému výše, totiž že

22 Störig Hans Joachim, *Malé dějiny filosofie*, str. 453

23 Bratrská rodina *Brána*, 10/2006, str. 11-17

se často jedná o dialog mezi lidmi rozdílných názorů, je téměř nepravděpodobné, že by rozmluva šla tak hladce a byla ukázkovým dialogem plným naslouchání a snahy o porozumění. Z počátku každá rozmluva připomíná spíše dva samostatné monology, které na sebe tematicky navazují, ale než nastane doba plnohodnotného dialogu, je nutné mít „vyložené karty“, a to se děje právě monologem. Monolog není špatný a nemělo by se mu při rozmluvě vyhýbat. Pro monolog je v každé rozmluvě vždy místo a někdy může pomoci porozumění více než za každou cenu vedený dialog.

Je jistě pravda, že monolog je jednodušší v tom úhlu pohledu zmiňovaném u Martina Bubera, totiž že v monologu jsme odpoutáni od ty a zaobíráme se jen sebou a „posloucháme SE“, neposloucháme tolik druhého. Předpoklad, že dialog a priori obsahuje porozumění a empatii je sice hezký, nicméně jen stěží se na něj dá spoléhat natolik, aby bylo možné tvrdit, že díky tomu je dialog zárukou „*nadějného nástroje pro překonávání strachu a neadekvátních reakcí při setkávání s jinými kulturami, náboženstvími, tradicemi a sociálními skupinami*“²⁴, tak jak si to myslí Pavel Černý. Už to, že v dialogu, jak je obecně pojímám, je téměř nutná empatie, svědčí o jakémsi druhu „emoční angažovanosti“ a jak všichni tušíme, pohyb na poli emocí je vždy pohybem na tenkém ledu.

Černý dále uvádí, že dialog je vždy znamením kompromisu. Když se zamyslíme nad tím, co je definicí slova kompromis (dohoda dosažená vzájemnými ústupky), je jasné, že na to, aby lidé byli schopni dělat smysluplné ústupky musí uvažovat s chladnou hlavou, jinak snaha o kompromis velmi rychle sklouzne k „hádce“ a vzájemnému přesvědčování. Jako ideální model smysluplného dialogu na jakékoli ze zmiňovaných témat může být považován ten, který uplatňuje Rada parlamentu světových náboženství. Jak již bylo zmíněno výše, ta tvoří důležitý základ pro spolupráci za účelem vytváření stále silnějšího a soudržnějšího partnerství. Tento model se zdá ideální z toho důvodu, že při zaangažovanosti někoho třetího, kdo je nestranný, je možné vést dialog bez obav, že sklouzne k již zmíněným problémům, jakými jsou hádky a vzájemné agresivní přesvědčování se, neboť úkolem tohoto prostředníka je včas vycítit, kdy se schyluje k něčemu takovému a včas zasáhnout a usměrnit tak dialog k původní

24 Bratrská rodina Brána, 10/2006, str. 11-17

myšlenky a smyslu. Naivní, i když velmi pěkné je to, co zde převzal Pavel Černý od prof. Daviese a tím vlastně vylučuje nutnost účasti někoho třetího při dialogu, když říká „každý účastník přichází s postojem, že jeho pravda je relativní a že zcela jistě bude opravena druhými a nikdo neví, kde na konci takového dialogu bude.“²⁵ Později zmíněný výrok, že „někteří křesťané se takového pojetí dialogu zaleknou a raději se stáhnou za pevné hradby své nedotknutelnosti a majetnictví absolutní pravdy“²⁶, protože „nechtějí riskovat svou vírou s skončit v jiném náboženství či ve skepsi a v nejistotě“²⁷ je jistě velmi pravdivý až na to, že slovo křesťané může být nahrazeno obecnějším pojmem, neboť je více než pravděpodobné, že tento výrok se vztahuje na všechny lidi vedoucí dialog, bez ohledu na to, jak moc duchovní či odborný je. Fakt, že každý je majitelem „pravdy“ je ten, díky němuž je tak obtížné vést někdy dialog a proč je ještě obtížnější dojít k výše zmíněnému kompromisu, neboť z absolutní pravdy se ústupky dělají velmi obtížně. Černý přiznává, že dialog je procesem, „který nemusí být pouze přeučivým nasloucháním, kdy člověk nezjeví nic ze svého pochopení pravdy. Dialog může být pokorný, tichý, ale také vášnivý, ostrý a někdy i bolestný. To vše záleží na závažnosti diskutovaného tématu, na temperamentu a kultuře zúčastněných a na upřímnosti a zranitelnosti jednotlivců.“²⁸

Jak asi Pavel Černý myslí výrok „skutečný dialog s člověkem jiné víry vyžaduje náš zájem jak o evangelium, tak o druhého člověka. Bez prvního se dialog stává obyčejnou konverzací. Bez druhého se stává nesmyslný nebo dokonce arogantní.“²⁹ Z tohoto výroku vyplývá, že pouze dialog o evangeliu zaručuje jeho smysluplnost. Zcela jistě existují lidé, kteří dokážou vést dialog o evangeliu naprosto nesmyslně, stejně jako existují lidé, kteří dokážou vést dialog i o jiných tématech, stejně „ušlechtilých“ a je to dialog naplněný moudrostí a životními zkušenostmi a je mnohem více obohacující, než ten prvně zmíněný. Považovat za „dogma“, že jen evangelium je tím, co nás může povznést a skutečně obohatit je velmi odvážné nesprávné.

---

25 Bratrská rodina Brána, 10/2006, str. 11-17

26 tamtéž

27 tamtéž

28 tamtéž

29 tamtéž

Je překvapující další zmíněná poznámka v tomto článku týkající se rozhovoru Pavla Černého s muslimy, že v dialogu o tom, co pro ně znamená čtení Koránu a co pro něj čtení Bible, se „příliš daleko nedostali.“ Pronést něco takového naprosto popírá předchozí strany článku.

Dále uvádí „rozhodně nedoporučuji vstup do dialogu, který by měl znamenat předem se vzdát svého přesvědčení. Pokud vidíte, že cílem dialogu je míchání náboženství (synkretismus), nebo základem má být tvrzení, že Kristus mluví rovnocenně ve všech náboženstvích, potom je možné z takového dialogu vystoupit. Dialog se může dotknout nejhlubších vrstev našeho nitra, ale neměli bychom připustit desintegraci a rozvrat vlastní osobnosti.“³⁰

Přístupovat k dialogu z pozice vlastní škatulky a její nedotknutelnosti znamená nemožnost kompromisu, o němž hovořil hned v úvodu. Přístupovat k dialogu z pozice toho, kdo dělá někomu jinému službu tím, že s ním hovoří (o evangeliu) a tím mu ukazuje největší smysluplnost dialogu, se zdá poněkud omezené a není divu, že s tímto přístupem se v dialogu s muslimy „příliš daleko nedostali.“

Pokud má někde vést mezináboženský dialog na „globální úrovni“, je nezbytné, aby jej vedli lidé, kteří považují za vlastní schopnost povznést se nad své i jiné pravdy a vytěžit z hovoru jeho podstatu a snažit se právě o synkretismus, neboť ten jednak přibližuje vzájemné pojetí víry a jednak je výsledkem onoho kompromisu. Není myšlen synkretismus v tom absolutním pojetí, ale snaha jej provést, neboť už samotná snaha o něco takového směřuje naše myšlení, přemýšlení o tématu zcela někam jinam. Ivan O.Štampach ve svém komentáři k tomuto článku napsal, že stoupenec dialogu nepokládá svou pravdu za definitivní. „Má svou pravdu a dovolí i jiným, aby ji měli“³¹.

Dále pokládá otázku, zda když přistoupíme na fakt, že každá pravda vyžaduje doplnění, „jedna autentická lidská zkušenost vyžaduje jinou, jeden postřeh může být doplněn jiným, dílčí interpretace božské a lidské skutečnosti může být doplněna jinou, rovněž jen dílčí interpretací“³², může člověk, zde křesťan připustit, že jeho pravda je dílčí, nikoli absolutní a

---

30 Bratrská rodina Brána, 10/2006, str. 11-17

31 tamtéž

32 Bratrská rodina Brána, 10/2006, str. 11-17

zda nechceme pěstovat dobré vztahy na úkor pravdy, zda to není pouhá diplomacie, která má zabránit konfliktům.

Tento postřeh je velmi podnětný jednak proto, že klade důraz na uvědomění si pojetí pravdy, jednak proto, že upozorňuje na to, že kompromisem může samotná pravda dojít k újmě, avšak umožní klidnou názorovou koexistenci. Stojí za úvahu, zda by v zájmu „kolektivního cítění“ nebylo vhodné, aby si každý uvědomil, že majitelem absolutní pravdy není, a tak že nebude žádná velká tragédie, když z ní ustoupí a podpoří tak toleranci a respekt a přispěje k tomu, že se významně sníží počet střetů vedoucích k vyhoceným koncům, války jsou takovým příkladem konce ad absurdum.

1.6.3 Závěr

Jaký by měl být nejvhodnější závěr k takovému tématu? V ideálním případě by měl obsahovat „know how“ toho, jak vést dialog na jakékoli téma, s jakýmkoli člověkem. Kdyby takové „know how“ existovalo, jistě by se už dávno začalo používat v praxi a jeho úspěšné výsledky by potěšili nejméně jednoho diplomata či jen někoho, komu jde nejen o to slepě věřit a důvěřovat tomu, co sám pozná, ale i o schopnost upřímného zájmu o poznatky někoho jiného. Dialog na poli křesťanství či jiného náboženství, resp. lidmi, kteří mají potřebu se ve vedeném dialogu pouze opírat o zásady, jež jejich náboženství hlásá, je velmi komplikované a snad i předem odsouzené k neúspěchu. Přestože Erazim Kohák zmiňuje, že je jedno, zda se své „pravdičky“ křečovitě drží zastávce nějaké politické strany, či někdo, kdo se opírá o doslovný citát z Bible nebo jen někdo, kdo si zkrátka stojí za svou teorií, verze, kdy se někdo drží doslovného citátu z Bible (či Koránu apod.) je tou nejhorší. Důvodem je fakt víry člověka v Boha, který to tak všechno zařídil a chce, a lidé ztotožnění s touto myšlenkou nejsou příliš schopni přijímat „racionální“ argumenty vztahující se k tématu, kterým se daný dialog zabývá.

Cesty mezilidského dialogu jsou dlouhé a spletité a najít jedinou správnou cestu je nemožné.

Co je však možné, je pro začátek uvědomění si skutečnosti, že bez naslouchání a snahy porozumět druhému každý rozhovor skončí v lepším případě ve slepé uličce, kdy si každý dupne a buď bude po jeho nebo nebude nic. Strnulost v myšlení a jakási názorová černobílost jsou hlavními nebezpečími, které v každém dialogu někde v rohu čekají na svou příležitost a naším úkolem je nedovolit jim vstoupit do hry. Pokud už jen s tímto vědomím budeme vést dialog, výsledek na sebe nenechá dlouho čekat a po nějaké době to bude natolik samozřejmý přístup, že už zbude čas jen na promýšlení co nekvalitnějšího obsahu, kterým bude dialog naplněný.

1.7 Skepse v kontextu světového étosu

Výrok H.Künga o tom, že bychom měli brát věci tak, jak jsou, ne tak jak bychom je mít chtěli je velmi pravdivý. Pavel Černý je příkladem toho, jak k věcem přistupovat tak, jak by být měly a ne tak jak jsou a tak jak je skutečně chceme. Pohybovat se na poli abstrakce a vznešených ušlechtilých myšlenek je o moc jednodušší než reflektovat skutečnost a integrovat se do ní tak, abychom byli schopni vidět ji objektivně a nepodléhat svodům vlastních předsudků a předpojatosti. To především u otázky náboženského pluralismu je naprostá nutnost. Jinak dochází k nepochopení a ubližování. Obnáší to mnohem více než pouze empatii, schopnost naslouchat apod., jde o neustálé studium problematiky, zájem o novinky o schopnost utvářet si názor na věci neopředený dezinformacemi, které naše okolí bez přestání chrlí a přiživuje. Je to běh na dlouhou trať a musíme mít na paměti hrozbu toho, co by se stalo, kdybychom se o něco podobného jako H.Kung nepokoušeli a nesnažili se to naplnit.

2 Projekt světový étos – reflexe v (českém) islámu

2.1 Islámská etika a etika obecně

Projekt světový étos, resp. zlaté pravidlo, je třeba vnímat v kontextu etiky jako takové a v etickém měřítku jednotlivých velkých náboženství.

„Etika nebo též teorie morálky je filozofickou disciplínou, která zkoumá morálku nebo morálně relevantní jednání a jeho normy. Etika je disciplínou praktické filozofie. Etika se zabývá teoretickým zkoumáním hodnot a principů, které usměrňují lidské jednání v situacích, kdy existuje možnost volby prostřednictvím svobodné vůle. Hodnotí činnost člověka z hlediska dobra a zla. Na rozdíl od morálky, která je blíže konkrétním pravidlům, se etika snaží najít společné a obecné základy, na nichž morálka stojí, popř. usiluje morálku zdůvodnit.“³³ V tomto světle je mnohem jasnější, co je cílem „zlatého pravidla“. Usměrnuje lidské jednání v tom smyslu, že předtím, než je něco vykonáno, je to podrobeno konfrontaci. Tou je zpětná vazba tohoto jednání ve vztahu k jednajícímu člověku. To, že si tento člověk položí klíčovou otázku, zda tu samou věc, kterou chce vykonat, mohl by vykonat i kdokoli jiný bez jeho omezení nebo jakéhokoli znepríjemnění jeho života. Zde je na místě připomenout tolik pravdivý a opomíjený výrok, který je jen doplněním, totiž že svoboda člověka končí tam, kde svoboda jiného člověka začíná. I zde je příkladem za všechny svoboda slova a zároveň zachování úcty vůči jiným názorům, vyznáním jak náboženským tak i nenáboženským a záměrné nevyvolávání konfliktů. Světový étos, překládaný do angličtiny jako global ethic, jen potvrzuje co je zmíněno výše. Především se snaží najít společné a obecné základy, na nichž morálka stojí. Tímto obecným základem je v našem případě právě „zlaté pravidlo“. Díky jeho jasnému sdělení je zároveň i pravidlem morálky. Zdůvodněním je pak konfrontace. Není to zdůvodnění pouze „pro forma“, ale skutečné právě tím, že se přímo dotýká každého člověka.

---

33 Více na <http://cs.wikipedia.org/wiki/Etika>

Stejně jako se každého člověka dotýká takto vysvětlená etika, dotýká se každého rovněž i vztah k náboženství, resp.k Bohu. Zlaté pravidlo oba tyto vztahy spojuje v tom smyslu, že právě v náboženstvích a jeho knihách je zmíněno. Prof.Tomáš Halík ve své knize Prolínání světů říká: *Všichni si ve vztahu k náboženstvím neseme vědomě či nevědomě s sebou své tradice, své zkušenosti, svou víru či nevíru i své předsudky. Nikdo z nás není „absolutně nezaujatý“, zcela neutrální; každý člověk, věřící (tak či onak), i nevěřící (tak či onak) je „situován“, má svou (nutně omezenou) perspektivu.*“³⁴

Zdá se, že právě toto je potenciál, aby zlaté pravidlo bylo každým naplňováno. Mírné stylistické rozdíly v jinak obsahově stejných zmínkách jež jsou v knihách oněch pěti velkých náboženství, tj.hinduismus, buddhismus, judaismus, křesťanství a islám, jsou jen důkazem toho, že toto pravidlo stojí nad náboženstvími a nad nejrůznějšími ideologiemi.

Zlaté pravidlo se objevuje ve spisech rozdílných náboženství. Tato rozdílnost je ovšem relativní vzhledem k původní jednotě, která náboženství spojuje a kterou je Abraham, jehož postava je zmíněna stejně jako pravidlo. Je tedy možné, že pravidlo se nevyskytuje ve spisech na úrovni „zjevení“, či „osvícení“, nýbrž pohou empirií. „*Mircea Eliade dospěl k závěru, že profánní člověk je potomkem člověka náboženského a že nemůže anulovat své vlastní dějiny, tj. způsoby chování svých vlastních náboženských předků, které ho konstituovaly v tom, jaký je.*“³⁵ Stejně je tedy konstituován nejen člověk profánní, ale i člověk jiného náboženství. Stejně jako se konstituovalo křesťanství z dějin judaismu konstituoval se islám z dějin židokřesťanských. Islám byl a dosud je jakýmsi filtrem kultur. Kdekoli se rozšířil, vstřebal do sebe určitý ráz z náboženské kultury, která mu v dané oblasti předcházela. Pokud mluvíme o největších světových náboženstvích, kromě těchto tří monoteistických (abrahamovských) musíme též zmínit i dvě náboženství, která se od nich svou podstatou liší. Stejně jako náboženství předešlá byla i tato náboženství určitou reakcí. „*Hinduisté i buddhisté hledali nové způsoby jak překonat bohy, jak proniknout za ně....bohové pak byli stále silněji vnímání*

---

34 Halík Tomáš, Prolínání světů, str.12

35 Halík Tomáš, Prolínání světů, str. 13

jako jako symbol jediné transcendentní skutečnosti.“³⁶ V hinduismu se tato transcendentní skutečnost nazývala „brahma“. „Brahma není možné titulovat „ty“, je to neutrum – nelze je tedy označit ženským ani mužským rodem, ani je není možno vnímat jako projev vůle svrchovaného boha. Brahma nepromlouvá k lidstvu. Nemůže se s lidmi setkat, přesahuje i veškeré lidské konání. Není vůči nám v žádném osobním vztahu – hřích tedy brahma „neuráží“. O brahma nelze říci, že nás „miluje“ anebo že se „hněvá“.Děkovat mu za stvoření světa nebo je vzývat by bylo nepatřičné.“³⁷ Buddhismus z hinduismu vychází. Nevznikl jinak, než jako další reakce. Siddhártha Gautama byl ten, kdo jako první v hinduismu začal hledat víc, než co mu toto náboženství nabízelo. Vztah k bohům neměl nikterak negativní stejně jako zástupci hinduismu, avšak stejně jako on viděl ještě něco většího, co přesahuje ideu bohů. To, co hinduismus nazývá brahma, pro to buddhismus našel pojmenování nirvána. „.....nirvána je stálá, trvalá, nepodléhá zániku, je nehybná, bezvěká, nesmrtelná, nezrozená, neměnná, je to síla, nádhera a štěstí, je to dokonalé útočiště, úkryt, místo nekonečného bezpečí, je to skutečná Pravda a nejvyšší Skutečnost, je to dobro, nejvyšší cíl snažení a jediný smysl a naplnění našeho života, věčný, skrytý, nepochopitelný klid.“³⁸

V tomto stručném náčrtu hinduismu a buddhismu je zřejmé, že ačkoli jsou tato náboženství založena mnohem více na životě reflektovaném „v absolutnu“ a ne v konkrétním „ty“ jako je tomu v abrahamovských náboženstvích, neubírá jim to na obrovské morální hloubce. Jejich kredem je vést dobrý život naplněný soucitem se všemi živými bytostmi, spravedlivě a laskavě jednat i hovořit. Následující řádky se opět budou vztahovat k abrahamovským náboženstvím, judaismu, křesťanství a islámu.

Etika a morálka spolu velmi úzce souvisí a navzájem se doplňují. Jestliže morálka stojí blíže pravidlům, pak pravidla jsou jen synonymem pro právo. Etika v nenáboženském pojetí usiluje morálku zdůvodnit. Etika v náboženském pojetí morálku zdůvodňuje společně s odkazem na Boha. Není to nutně odkaz na Boha, ale na jeho zjevení a to, co s sebou nese. Příslib věčného

36 Armstrongová Karen, Dějiny Boha, str. 45

37 Armstrongová Karen, Dějiny Boha, str.48

38 Armstrongová Karen, Dějiny Boha, str. 51

života, absolutní spravedlnosti, ráje apod. V islámu se morální a právní imperativy prolínají. „Účelem zákona bylo formulovat soubor pravidel, jejichž dodržování by umožnilo věřícím žít spravedlivě na tomto světě a dosáhnout věčné blaženosti na světě příštím.“³⁹

Spravedlnost, tak jak se o ní zde mluví v sobě zahrnuje obrovské množství „dílčích ustanovení“, ze kterých se skládá. Těmi jsou pravidla, která postihují veškeré jednání člověka, ať už ve vztahu k Bohu, či k ostatním lidem.

„Islámská etika v ryze náboženském pojetí je teologická a objektivistická: poté co ortodoxie zavrhl učení mu'tazily o přirozeném dobru a zlu, přisuzuje mravní normy výhradně vůli Boží.“⁴⁰ Islámská etika (*achlāq*) v podobě v jaké je známa nyní byla ustanovena v průběhu 11.století.

Její obsah tvořilo poměrně hodně podnětů, které byly charakterické pro jednotlivé historické momenty počátku dějin islámu. Jedním takovým momentem bylo sloučení předislámské tradice, učení Koránu a prameny, které byly řeckého a perského původu. Typicky řecké pojetí „umírněného“ života se stalo důležitým i pro celkový etický ráz islámu.

„Pojem střední cesty mezi nesprávnými krajnostmi je pro islám příznačný a jeho morální úvahy a pobídky ho bohatě využívají. Opírá se o koránské učení muslimů jako „lidu středu“ (*ahl al-wasat*, 2:143; Hrbek překládá jako „obec vzdálená krajností“).“⁴¹

Druhým zásadním momentem, který je nedílnou součástí islámské etiky, je vznik a šíření tradice známé jako hadíth. Ten spolu s Koránem tvoří základ šarí'ý. „Často citovaný verš z Koránu nabádá věřící: *Poslouchejte Boha a poslouchejte posla a ty, kdož mezi vámi mají autoritu!* (4:59). Tento verš chápali muslimové v tom smyslu, že stejnou platnost jako samotný Korán mají tradice - hadíth. (.....) Ústní tradice o Prorokových příkázáních a skutcích se předávala z generace na generaci a později byla písemně shrnuta v rozsáhlých sbírkách,.....“⁴² Obecně je možné říci, že jakousi „hnací silou“ v islámské etice je kolektivní povinnost všech muslimů bez ohledu na postavení: „přikazuj vhodné a zakazuj

39 Lewis Bernard, Dějiny Blízkého východu, str. 201

40 Kropáček Luboš, Duchovní cesty islámu, str. 147

41 Kropáček Luboš, Duchovní cesty islámu, str. 147

42 Lewis Bernard, Dějiny Blízkého východu, str.200

zavrženíhodné“ (31:16). Tento verš se dá vnímat jako jistá analogie zlatého pravidla. Jako téměř vše, lze vykládat různými způsoby i tento verš, který pokud není vykládán „ultraortodoxně“, působí pozitivně, avšak v okamžiku, kdy se tak jeho dodržování chápat začne, stane se z něj jen nástroj, jak omezovat lidi a trestat je ze jeho porušení.

Pokud předchozí text byl obecným úvodem do islámské etiky a toho, jaký základ na islámské půdě má zlaté pravidlo, pak nynější text bude již zcela konkrétní výpovědí o tom, jak je světový étos (globální etika), vnímán muslimy. Zástupce těchto výpovědí by mohl představovat a v této práci také představuje Khalid Duran. Nejen proto, že napsal *The drafting of a global ethic: A Muslim perspective*, tedy v překladu Návrh světového étosu z muslimského úhlu pohledu, ale také proto, že vzhledem k jeho aktivnímu působení na poli sociologie, politologie a historie muslimského světa je bezesporu kompetentní o tomto tématu vypovídat. Fakt, že Khalid Duran je nejen vyhledávaný komentátor např. pořadu Voice of America – Hlas Ameriky, ale také redaktor TransIslam Magazine, který se přímo zabývá politickým a hospodářským vývojem muslimského světa z hlediska globalizačních tendencí dává jasně najevo, že jeho pohled na tuto věc nebude pouze pohledem vírou zaslepeného člověka, nýbrž to bude pohled střízlivý a otevřený všem výzvám, které toto téma obsahuje.

2.2 „Muslimská perspektiva“ Khalida Durana⁴³

Islám není pouze víra teologie, mystiky a filosofie, ale také je to kultura a společenský fenomén globálního měřítka, s historií trvající více než 1400 let. Pokud dnes někdo chce hovořit o islámské perspektivě, je třeba dalších informací, aby se vědělo co se tím myslí. Je nutné zdůraznit, že existuje bezesporu obrovské množství lidí, kteří nemají žádný problém s prezentací univerzální globální etiky Leonarda Swindlera, avšak samozřejmě existuje také druhá strana, odsuzující tento druh etiky. Khalid Duran se řadí k první skupině, která reprezentuje pouze jednu z mnoha perspektiv uvnitř islámského spektra. Důraz na fakt, kterým je velká rozdílnost chápání nejrůznějších otázek (a odpovědí) v rámci islámu jako tahového je zásadní proto, že odmítá tolik oblíbenou a snadnou generalizaci.

Dr. Sáníka, hlavní představitel českého islámu, na otázku perspektivy k níž se řadí muslimové žijící v Česku odpověděl, že většina z nich se hlásí právě k té, již zastupuje Duran. Obecně je možno mluvit o několika důvodech, proč by muslimové měli podporovat globální etiku. Především je to fakt, že islám byl původně zamýšlený jako něco podobné tomu, co teď nazýváme globální etikou. Prorok Muhamed si nepřál založit nové náboženství. Byl řízen touhou přivést lidi zpět k původní víře Abrahama. Rozuměl tomu, že různé typy křesťanství a sekt v judaismu pocházejí ze stejného zdroje. Protože se mezi sebou časem podstatně lišili, viděl svůj úkol znovu ustanovit původní Abrahamovu víru, nazvanou Islám. To zní možná zvláště někomu, kdo spojí slovo islam s náboženstvím Islámu, jak ho známe dnes, nebo dokonce se světovou komunitou islámu jako společenským fenoménem. Mohli bychom na chvíli zapomenout na islám v tomto smyslu a brát v úvahu to, jakou má slovo islám definici arabštině. Označuje podřízení vůli Boží a mír. V tomto smyslu je islám to samé co *salám*, což je totožné s hebrejským *šalom*, znamenající mír. „Od počátku existuje „islám“, od počátku je tu pravá víra. Tato pravá víra byla sice v průběhu dějin zatemněna, ale islám ji obnovil v její

---

43 Srovnání viz. <http://astro.temple.edu/~dialogue/Center/duran.htm>

původní čistotě a ryzosti – v zájmu všech lidí. “⁴⁴

Muhammad učinil svou misi jako přivedení lidí zpět k islámu v tomto původním smyslu. Nehodlal provádět konverzi lidí ke svému vlastnímu náboženství, chtěl provést konverzi k náboženství Abrahamově. Za tímto účelem měl být tento pravzor Abrahamova náboženství zrekonstruován, a to se stalo náboženstvím islámu jak jej známe dnes, alespoň v jeho myšlenkovém smyslu jak je uchováno ve zjevení Koránu. Prorok Muhammad původně nezamýšlel vytvoření nové náboženské komunity. Chtěl především všechny různorodé skupiny věřících v Boha spojit, ty, které ovšem stály na základě společném jim všem. Postupoval za předpokladu, že různé sekty judaismu a křesťanství a také ostatní monoteisté společně tvořili jednu rodinu, která se kvůli nešťastným okolnostem začala hádat. Následně pochopil svůj úkol jako znovuoobnovení pravzoru Abrahamova náboženství, obnovu monoteismu jako takového. Karl-Josef Kuschel ve svém Sporu o Abrahama má podkapitulu s názvem Islám jako nejstarší a nejryzejší náboženství. V ní se zabývá otázkou, kterou si bezesporu položí každý, kdo o náboženstvích přemýšlí v jejich dějinném kontextu. Onou otázkou je pojetí pravdy, která je nesena jednotlivými směry a to, která „pravda“ je v dějinách zjevení ta správná. Stejně jako si muselo křesťanství obhájit nárok na tuto pravdu ve vztahu k židovství, musel i islám najít způsob, jakým by se vůči již existujícím pravdám vyhranil a mohl se tak podílet na jejich konečné podobě. *„Muhammad řeší tento problém právě tím, že navazuje na Abrahama. Neboť jestliže Abraham (před Mojžíšem a Ježíšem) byl vzorem pravého věřícího, i vzorem muslima, pak se může islám jako náboženství muslimů legitimovat současně jako nejmladší i nejstarší náboženství. Neboť s Abrahamem je přece jisté, že existoval „islám“ před islámem. A univerzální nárok islámu jako náboženství na pravdu tkví právě v této představě: Islám, obrácení k Bohu, je „původní formou lidského uctívání Boha, původní formou, která se díky zakladatelskému činu Abrahamovu a Izmaelovu v Mekce stala dějinnou skutečností a od té doby, i když často zastřené, zůstala a působí.“⁴⁵*

Když opustíme tento exkurs popisující myšlenkový kontext vzniku islámu a vrátíme se k

---

⁴⁴ Küng Hans, Spor o Abrahama, str.180

⁴⁵ Küng Hans, Spor o Abrahama, str. 187-188

islámu jak jej známe nyní, tzn. islámu se všemi jeho nuancemi, musíme jako jednu ze zásadních zmínit nuanci jménem súfismus. Ten byl s mnoha regionálními rozdíly po dlouhou dobu v islámském světě dominantní. I dnes je súfismus ještě stále silnější než militantní fundamentalismus. Súfismus (*tasawwuf*) vychází z učení Koránu, sunny a dalších vzorů z okolních kulturních a náboženských tradic. *Sunna* označuje slovo jímž je označen život proroka Muhammada jako dokonalý souhrn všech ctností každodenního života, ať již v roli učitele, přistěhovalce, hlavy rodiny, či vojenského velitele, soudce a vládce. Byl vždy spravedlivý, spolehlivý, odvážný, ušlechtilý, empatický a zcela oddaný Bohu. Všichni, pro které byl Muhammadův život vzorem a snažili se jej naplnit byli nazýváni sunnitě. Všude, kde hraje roli súfismus, tam je na programu jednota všech náboženství. V tomto smyslu si súfismus a fundamentalismus naprosto odporují. Zatímco fundamentalismus staví ploty a rozdělení všeho a všech nejlépe nějakou železnou oponou, súfismus naopak hledá jak vše, co rozděluje, zbourat a sjednotit. Súfismus je téměř stejně starý jako samotný islám. Už prorok Muhammad měl sklon k mystice. „*Ulamá začali ostře rozlišovat islám od jiných náboženství jako jedinou, pravou víru, kdežto súfiové zůstali celkem vzato věrni koránské vizi jednoty všech správně vedených náboženství. Mnozí súfiové například uctívali Ježíše jako proroka vnitřního života. Někteří dokonce pozměnili šahádu, vyznání víry, tak, že říkali: Není Boha kromě al-Láha a Ježíš je jeho posel.*“⁴⁶

Fundamentalismus je naproti tomu relativně mladý fenomén. Původně nebyl vůbec vztahován k islámu tak jak je tomu v dnešní době, ale byl užíván pro biblický protestantismus v Americe. Slovo fundamentalismus je publicisty nahrazeno slovem islamismus. Podobně jako je široké spektrum islámu samotného z pohledu důrazu na samotnou víru (od ultra liberálních po ultra ortodoxní), je široké i spektrum vztahující se k islamismu. „*Nesmíme přehlédnout, že vedle radikálních, někdy teroristických islamistů je tu též řada islamistů umírněných, kteří si přejí (více či méně) islámský stát bez totalitní povahy, ba kteří do něj chtějí integrovat i západní představy.*“⁴⁷ Znovu je třeba zdůraznit, že náboženský radikalismus je světovým problémem.

46 Armstrongová Karen, Dějiny Boha, str. 270

47 Küng Hans, Světový étos pro politiku a hospodářství, str. 167

Nevztahuje se pouze k islamismu (jak je často mylně zdůrazňováno), ale i ke křesťanství a židovství i mnoha jiným celosvětově rozšířeným náboženským (jak je často a možná záměrně opomíjeno). „*V dějinách islámu jistě existovaly výklady, které chápou islám absolutisticky a výlučně, avšak oproti křesťanství se v islámu nikdy nemohla prosadit univerzálně rozšířená a závazná nauka, podle níž by židé i křesťané byli natrvalo vyloučeni z dějin spásy, pokud by se před tím neobrátili k islámu. Islám právě tak jako židovství nemá žádné dogma o vlastní výlučnosti. Takže ve srovnání tří monoteistických náboženství bylo vždy křesťanství zdaleka nejnesnášenlivějším náboženstvím!*“⁴⁸

Paradoxně je v mezináboženském dialogu problém s muslimy, kteří jsou orientováni na súfismus. Mezináboženský dialog si určitě nepřeje pracovat synkreticky, (což znamená spojovat různé názory). Ve skutečnosti má zvláštní potřebu odlišovat se od synkretických hnutí a hájit se proti obvinění ze synkretismu. Obava ze synkretismu je limitující pro mnohé z těch, kdo jsou jinak dialogu nakloněni. Z toho důvodu Dialogue Decalogue Leonarda Swindlera (který je obsahem téměř totožný jako Světový étos H.Künga) do velké míry synkretismus vylučuje.

Muslimové, kteří jsou orientováni na súfismus se ptají, co je ve skutečnosti tak strašné na synkretismu, protože pro velké množství muslimů je ideálem *wahdat al-wadžúd*, *jednota veškerého bytí*, který ovšem zahrnuje nepřilíš oblíbenou myšlenku panteismu (panteismus klade jednotu světa jako základní určení skutečnosti a její mnohost převádí na tuto jednotu, což implikuje určitou formu nomismu, který uznává pro vysvětlení světa jen jednu základní substanci). Ti, kteří chtěli zdůraznit základní jednotu všech náboženství zrevidovali původní výrok převládající mezi mystiky: *wahdat aš-šuhúd*, *jednota svědectví*.

Současné exkluzivistické pozice, za které bojoval zesílený fundamentalismus, kulturní apartheid, o který usilovali islamisté (muslimští fundamentalisté) a antizápadní xenofobie fanatiků, to jsou všechno faktory, které snadno mohou navodit dojem, že muslimové a pouze muslimové jsou méně otevření takovým univerzalistickým cílům jakými je např.globální

---

48 Küng Hans, Spor o Abrahama, str.216

etika.

Islamismus, tedy fundamentalismus, se skutečně posílil, ale stále je fenoménem menšiny. Většina muslimů je obzvlášť vnímavá k univerzalistickým závazkům, přirozeně s rozdíly podmíněnými specifickými historickými zkušenostmi a měnící se interpretací islámu. Nicméně návrh, jakým je univerzální globální etika, bude nejen setkáním „otevřených uší“, ale bude také podněcovat náboženskou odezvu.

V Koránu se říká: *Pojďte sem pro slovo, které je společné vám i nám dohromady.* Zde máme literární překlad slova dialog, slovo mezi (dia-logos) hovořícími partnery. Také máme prezentaci společné základny všech věřících, protože zvláštní slovo mezi věřícími všech náboženství je slovo, které jim je společné. Vyznání Boha. „*Nebudiž žádného donucování v náboženství!*“ (súra 2,256) „*Vyzývej (lidi) k cestě Pána svého moudrostí i kázáním krásným a veď s nimi spor slovy nejlepšími! Pán tvůj zná nejlépe t, kdož z cesty Jeho zbloudili, a zná dobře i ty, kdož správně jsou vedeni.*“ (súra 16,125)

Islám měl vystihnout oba hlavní cíle, s kterými je slovo náboženství obvykle spojováno, viz vysvětlení světa a etiky. V islámu stejně jako v judaismu je důraz více kladen na etiku. S ohledem na fakt, že islám ve své funkci jako znovuzrození víry Abrahamovy, měl být společnou základnou pro židy, křesťany a jiné monoteisty, musel být univerzální. Nebyla to zvláštní zpráva pro vybrané lidi, nešlo o náboženství výhradně pro Araby. Právě naopak, hlavní předpoklad podléhající Muhammadově zprávě, který je zjevně a často řečen v Koránu je, že Bůh poslal posly všem lidem. Každý národ měl svého posla. Ježíš byl chápán zejména jako posel pro židy. Muhammad měl být poslem veškerého lidství.

Etika pravzoru Abrahamovského náboženství musela být světová. Hlavním cílem bylo odstranění zvláštností. Ne bezdůvodně antropologové obvinili muslimy z kulturní rovnocennosti a vytvoření „*homo islamicus*“, prosazující vysoký stupeň jednotnosti na jinak velmi odlišné části našeho světa.

Z pohledu kulturního antropologa to je zajisté zavrženíhodné, že národní uniforma mnoha lidí byla nahrazena středněvýchodním hávem, vytvořeným jednotvárností místo tvořivosti. Avšak

i přesto je mnoho místních tradic schopno povzbudit „své vlastní“ navzdory té jednotvárnosti středního východu, která následova postup islámu.

Mnoho odborníků zastává názor, že to je právo více než cokoli jiného, co způsobilo tuto jednotu. Islámské právo je skutečně mnohem více, než právo jak ho známe v západním pojetí. Islámské právo *šarí'a* je spíše souhrnný zákon chování. Moderní slogan nazývá *šarí'u* „kompletním zákoníkem života“. To není špatně, ačkoli fundamentalisté nesprávně používají tento slogan takovou cestou, že mnoho muslimů na to začíná být alergickými.

Kompletní zákoník života zahrnuje etiku, a mnoho věřících v různých částech islámského světa opravdu rozumí tomu, že termín *šarí'a* je přibližte tím samým, čím je *achlâq*, arabské slovo pro etiku. Problém rozlišování či nerozlišování mezi právem a etikou a tím, co bylo dříve existuje bezesporu i v jiných kulturách. V případě Islámu byla na prvním místě etika. Právo bylo formulováno později tak, aby etika převládala, avšak průběhu let etika a právo směřovaly k oddělenému vývoji. Mezi muslimy je to téma debaty již několik století. Existují odborníci jak pro právo – *šarí'a*, tak pro etiku – *achlâq*. Ti tvrdí, že stagnace práva vedla k tomu, že toto právo je z hlediska etiky absurdní.

Odpor proti právu v Islámu, odpor ve jménu etiky, řada povstání zastánců *achlâqu* proti profesorům *šarí'i*, to vše jsou věci procházející více či méně téměř celou historií. Muslimové, kteří dávají etiku nad právo, budou nadšeni když uslyší o projektu Leonarda Swindlera či Hanse Künga. Ti, kteří berou *šarí'u* jako nedotknutelnou budou mít obavy.

Nebude snadné pro žádného muslima včetně islamistů říct jednoznačné „ne“ k projektu globální etiky. Obhájcí *šarí'y* chtějí, aby globální etikou byla právě *šarí'a*. Ačkoli nemohou usilovat o vnucení této výhradní představy druhým, je možné že projekt budou brát jako prostředek k nabourání jejich stávající víry a tím posílí své pole působnosti. Zcela jistě však budou muslimové skutečně zavázání k projektu.

K čemu je globální etika, budou říkat obránci *šarí'i*, pokud nebude ustanovena, jinak řečeno, když etické principy nebo učení nebudou přeměněny v zákon. Zároveň nemohou přijmout žádné jiné právo než *šarí'u*. Možná se jedná o nějakou krajnost. Samozřejmě je mnoho

odborníků práva, kteří si udržují velmi racionální pohled na šarí'u, kteří k ní přistupují z historického hlediska a analyzují toto právo jako produkt, jehož tvoření se účastnilo mnoho výjimečných osobností v rozsahu alespoň dvou století. Ve skutečnosti je šarí'a produktem toho, co bylo v té době islámský „mišmaš“ ras a kultur. Islamisté se nicméně hlásí k božskému původu šarí'í. Co je božské, je vyšší než to co pochází od člověka. Projekt globální etiky Leonarda Swidlera může být pouze produktem vytvořeným člověkem.

Další komplikace spočívají v podrobnostech každé univerzální globální etiky, to jest ve vyváženosti mezi univerzalitou a její charakteristickou závazností. Je velmi snadné univerzalistické principy přijmout tak, že je každý uvede do praxe podle svých zvyklostí. Není to však tak snadné jak to na první pohled vypadá. Když se rozpadl sovětský blok, každý koncept, který byl přijat, znamenal: „Lidské přátelství“. To ovšem mezi východním Německem a Polskem nebylo stejné jako „lidské přátelství“ mezi západním Německem a Francií.

Nemůžeme se vyhnout tomu pojmově specifikovat obecné principy a proto zacházet do podrobností. Pokud zítra v Tadžikistánu Lidská demokracie bude nahrazená Islámskou demokracií a la Írán, měli bychom zážitek více demokratický, ale měli bychom méně podstaty demokracie. Dnes, nicméně, procházíme fází nepříliš odlišnou od sovětské vlády, kdy byl komunismus nedobrovolný. Vlivem této ideologie bylo mnoho termínů v našich slovnících převráceno. Místo toho, aby přiznali že jim demokracie byla lhostejná, sověti trvali na tom, aby byli nejlepší demokrati a co víc demokrati lidí. To bylo imitováno mnoha muslimskými zeměmi. Diktátorský režim v Alžíru hlásal „Demokratickou a lidovou republiku.“

Co se týče islamistů, jsou lepší radikálové, kteří otevřeně říkají, že v islámu není demokracie a západní koncepty lidských práv nemohou být smířené s islámem. Mnohem horší jsou ti, kdo mluví o islámské republice a o islámské demokracii, ale myslí v podstatě to samé co komunisti mysleli když mluvili o lidové republice a lidové demokracii. Skupina tzv. umírněných islamistů dokonce navrhla islámskou deklaraci lidských práv. Opět je třeba zdůraznit, že i tak existují muslimové, kteří čekají na něco jako je Swindlerova / Kungova globální etika.

Zastánci islamismu, ideologie devadesátých let, by rádi byli první kdo podepíše návrh globální etiky, pokud by v tom nebyly specifikovány dlouhé oddíly individuálních problémů. Jsou také první, kdo se horlivě účastní mezináboženského dialogu a ten monopolizují, aby se ostatní muslimové nemohli účastnit. Později v jejich publikacích v arabských a uralských zemích, vztahujících se k mezináboženskému dialogu prohlašují: To je poslední lest křesťanských misionářů potom co všechny ostatní pokusy konvertovat muslimy ztroskotaly. Pokud jde o návrh globální etiky, jejich komentáře za zavřenými dveřmi by stěží byly jiné. Karl Josef Kuschel tuto obavu odvrací, když píše „*dialogu se týkající oficiální dokument katolické církve z roku 1981 zjednáva jasno o tom, že mezináboženské setkání nesmí být žádným rafinovaně zakukleným misionářským pokusem....pouze hluboký a otevřený dialog mezi muslimy, židy a křesťany by je mohl, v jejich věrnosti Abrahamově víře, přivést k poznání důvodů jejich rozdílu a k objevení cest k jejich náboženským styčným bodům...*“⁴⁹

Co tedy dělat? Návrh globální etiky nemůže zacházet do velkých detailů, protože to by ohrozilo její jednotné přijetí. Ale pokud to zůstává příliš nespecifické, příliš nejasné, nepovede to nikam, protože první člověk, který podepíše bude pachatelem masivního vyhubení národa stejně jako Milošević a Karadžić, Rafsandžani a Turábí. Jak tedy můžeme pracovat mimo detaily a být spravedliví ke všem stranám? Nemyslí se zde na islamisty nebo fundamentalisty mezi židy, křesťany, buddhisty, hinduisty a další. Je třeba nechat tuto okrajovou skupinu bokem, protože už tak je velmi těžké hledat konsensus mezi hlavními proudy. Přesto by se to mělo zkusit. Neměli bychom se omezovat tím, že zůstaneme na domácí půdě, ale raději bychom měli jít dál, jinak nic nezískáme.

Iniciativa Swindlera si zaslouží být brána vážně, ačkoli požaduje nesmírný rozsah práce, která by předpokládala intenzivní celosvětové diskuse v buddhistických kláštorech, ve Vatikánu, v Qarawíjín (Marocká teologická univerzita s vlivem po celé západní Africe), v Ulama akademii Láhauru v Pákistánu, společně s hinduistickými učenici a čínskou stranou ideologů.

Kvůli tomuto cíli musíme zápasit s otázkou zda rozdílné kultury doopravdy přemýšlejí ve vzorech myšlení, které se od sebe liší, jak fundamentalisté na všech stranách tvrdí.

49 Küng Hans, Spor o Abrahama, str. 220

Činí to nesmírné rozdíly, když někdo mluví o odlišných konceptech jiné kultury, nebo o odlišných vzorech myšlení. Člověk může v konceptu nalézt přibližnou korespondenci v jiných kulturách. Se vzory myšlení to je těžší.

Vše co obohacuje lidské myšlení by mělo být vítáno, avšak fundamentalisté opět tvrdohlavě tvrdí, že „pravdivý islám“ nemůže být pochopen nebo analyzován za pomoci západních struktur (vzorců) myšlení. Navrhují analyzovat jednotu, která může být uchopena jenom jejich vlastními vzorci myšlení, ne samozřejmě srorovnávací metodou myšlení.

V konečném důsledku je to stále to samé, jmenovitě neúnavná snaha skloubení úmyslu konceptů a rozmístění všech takových univerzalistických pokusů jako je ten Leonarda Swindlera.

Súfijsky ovlivněný muslim jakým je Khalid Duran, není zvlášť zaujatý svou jedinečností, avšak věří, že může přinést jisté porozumění těm, kdo jsou ve svém náboženství především zaujatí tím, že prosazují svou jedinečnost a distanci od jiných. Překonání těchto překážek je zajisté nejtěžší barikádou na cestě ke globální etice, protože pro mnoho lidí závazek globální etiky představuje strach, že by mohly ztratit něco ze své podstaty, z vlastní etiky. Není to stejné jako výše uvedené zavržení synkretismu. Spíše je to velmi jednoduchá otázka: Pokud všichni něco přidáme, kolik se pak od nás vezme (kolik pak bude použito), jak se to udrží vedle dalších elementů, bude to hrát vůbec nějakou roli, nebo to bude sotva viditelné v množství jiných příspěvků?

„Tuniský učenec Muhammad Talbi už v roce 1992 prohlásil ve svém příspěvku k náboženskému dialogu křesťanů s muslimy: Naše rozdílnosti sice nemůžeme popřít. Avšak pokud by se nám podařilo naše rozdílnosti trochu zmírnit a zvýšit naše shody aniž bychom naproti tomu činili ústupky v tom, co je navzájem nepřevoditelné, co nelze spolu smířit a o čem nelze vyjednávat, pak by nám to pomohlo společně prohloubit naše konvergující hodnoty víry, jež nelze ani v nejmenším docenit.“⁵⁰

Duran napsal disertaci o moderním egyptském historikovi a jazykovém reformátorovi, který také byl náboženským odborníkem a reformním myslitelem, kterým byl Ahmad Amín. Ten se

50 Küng Hans, Spor o Abrahama, str. 251

v průběhu 40 let své aktivity, kdy působil jako editor kulturního periodika Ath-Thaqáfa neúnavně zabýval myšlenkou „globálního manželství“ Východu a Západu. V tomto problému se tázal na to, co by mohlo být přidáno. Co v našem kulturním dědictví se hodí k tomu, že to může být dáno do společného systému. Co vlastníme, čeho se nepřejeme vzdát nebo skutečně nemůžeme vzdát. Jak se máme přizpůsobit a jak máme uchovat naši identitu. Toto všechno jsou otázky, které budou bez váhání položeny.

Filosofická tradice zná proslulé podobenství, knihu o Hajj Ibn Jaqzán, arabský název, který v češtině znamená Živý syn Bdícího, kde Bdící je Bůh. Ve verzi prezentované filosofem 12. století Ibn Tufajlem je představitelem knihy Živý syn Bdícího lidská bytost, mladý hoch, na neobydleném ostrově, kde vyrůstá se zvířaty v péči gazely od té doby, co tam byl nechán jako dítě. Během dlouhého života objevil mnoho zákonů přírody pouhým pozorováním a mocí své přirozené inteligence. Pozorování života zvířat ho naučilo pravidla společnosti a důvody sociálního vedení. Stává se hlubokou etickou bytostí.

Ke konci života se mu konečně podaří dostat se k jinému ostrovu s širokou populací a sociální hierarchií. Společnost tam dodržovala zákony etiky vyučované prorokem, který ji dostal ve formě zjevení od Boha. Tento „Živý syn Bdícího“ je ušaslý zjištěním, že tato zjevení jsou úplně stejná, jako závěry, ke kterým dospěl během svého rozjímání v naprostém osamění. Ibn Tufajl a další filosofové chtěli říct, že etika, aby byla pravdivá, musí být univerzální. Vidíme jejich pramen v zákonech přírody nebo božském zjevení. Následná zkouška jejich pravdivosti je jejich univerzálnost. Je to také cesta jak nám říct, abychom respektovali etiku jiných lidí, bez ohledu na to zda pocházejí ze zjevení od vyššího nebo zda je to výsledkem lidského nadání, které nakonec věříme, že je zjevením milosrdenství také.

Naskýtá se otázka, zda v tom nebyla, vzadu myslí filosofů, realizace jednoty lidství. Muslimové tomu věřili. Islám se stal dalším náboženstvím a i když přineslo velký kus lidství, nebyl již základnou pro všechny, jak to Prorok předvídal. Je to další víra pro ty, co vždy existovaly, plus nějaké mladší. Co pak říci o prvotním vdechnutí, které jako společný základ pro všechny bylo myšleno? Nedá se tvrdit, že filosofové jako Ibn Tufajl, Ibn Síná a As-

Suhrawardí, kteří všichni psali o Živém synu Bdícího, cítili, že uznání etik jiných lidí jako rovné s jejich by mohlo být takovou základnou. Jště mnohem méně se dá tvrdit, že oni a ostatní muslimští filosofové byli zaměřeni na něco podobného globální etice. Je však jasné vidět, že taková myšlenka nebyla odmítána, že se naopak podle všeho ubírali tímto směrem. Jistě jsou očekávány námitky k tomuto projektu z různých koutů a těmi mohou být oba, muslimové i nemuslimové. Leonard Swindler je katolík a Američan. Je hlavním redaktorem časopisu Journal of Ecumenical Studies a autor Decalogue Dialogue. Jak bylo zmíněno, Islamisté horlivě participují v mezináboženském dialogu, zatímco jiní varují před ním jako před posledním trikem křesťanských misionářů k jejich konverzi. Říkají svým následovatelům, aby participovali v mezináboženském dialogu za účelem jeho užívání proti křesťanské misii, obracení na víru. Je důležité být si vědomý tohoto názoru, protože to je přesně smysl, s kterým oni budou přistupovat k projektu globální etiky. Snad je možné přesvědčit jednoho nebo více mezi nimi, že zásadní účel projektu je zcela jiný, ale byl by omyl pěstovat iluze a naletět na islamistické tvrzení zájmu o projekt. Jejich špatně koncipovanými pochybami je třeba se zabývat stále znovu a znovu.

Jiní budou prohlašovat, že takový projekt je typickým výplodem bohatého severu, který se může zabývat podobnými kratochvilemi. Jestli nazývají spojené státy „západ“ nebo „sever“ budou námitky k původu projektu: mnoho pomlouvaný západ/sever se nikdy nezastaví podřídít se kulturně prohrávajícímu východu/jihu. Tento rozšířený pojem způsobí mnoho vzdoru vůči projektu, vzdoru který by neexistoval, kdyby Leonard Swindler byl rodným Čadánem nebo Hinduistickým knězem z Tamilu, části Srí Lanky.

Leonard Swindler a jeho spolupracovníci z křesťanského západu by se jednoduše neměli nechat zahnat na roh dilematu. Protesty proti západní povýšenosti, které někteří vyvolávají proti jeho návrhu jsou nepodstatné. Mnozí ve světě islámu s největší pravděpodobností nemají problém s projektem. Přirozeně jsou také tací, kteří na to reagují jednoduše alergicky, protože to pochází z Ameriky nebo od Američana. Z Ameriky nepřichází pouze patriotismus a rakety ale také scelující pokusy v myšlení.

„A každému z vás (kdož náležíte k rozmanitým vyznáním) jsme určili (vlastní) pravidla a (vlastní) dráhu vyšlapanou. A kdyby Bůh chtěl, byl by vás věru učinil národem jediným, avšak (rozděliv vás v rozmanitá společenství) neučinil tak proto, ab yvás vyzkoušel tím, co vám (tj.každému z vašich uskupení) dal (ve zjevení). Předstihujte se vzájemně v konání dobrých skutků! K Bohu se (jednou) uskuteční návrat vás všech, a On vás poučí o tom, o čem jste (zde) byli v rozporu.(súra 5,48;srv.2,111n;4,95)“⁵¹

---

51 Küng Hans, Spor o Abrahama, str.220

2.3 Globální etika a její reflexe v českém islámu

Článek Oddbjorna Leirvika, Nora, který působí rovněž na poli studií zabývajících se mezináboženským dialogem je v našem kontextu aktuální, přestože byl napsán již před 5 lety. Jeho název zní *Global ethics and moral disagreement after september 11, 2001*⁵² a je zaměřen především na křesťansko-muslimskou perspektivu. Kromě toho je v něm zmíněno hodně dalších podnětů týkajících se chápání globální etiky a reakcí na Světový étos Hanse Künga. Na následujících řádcích budou některé z nich zmíněny, především proto, aby ukázaly další pohled na globální etiku.

Jako první je třeba zmínit, jak vůbec spojení „global ethics“ vnímá. Může se buď vztahovat ke společenské reflexi etiky, nebo k etickým hodnotám, které jsou globálně podporovány. V obou případech hledání globální etiky, jako pátrání po společenské etice v národním kontextu, mělo by být podporováno úsilí poněkud více než přístup lidských práv. Globální etika nekončí tam, že mluví o nedotknutelnosti práv, chce formulovat mezináboženské morální závazky.

V deduktivním hledání hodnot jsou globálně podporovány etické tradice, které představují celkový etický rámec. Druhý, induktivní přístup, je více orientován ke globálním výzvám, které často tento etický rámec přesahují. Induktivní přístup hledá etické odpovědi v konkrétních výzvách, nejen pro všeobecné hodnoty. Tyto dva přístupy se navzájem nevylučují, ale je v nich patrná jistá rozdílnost. V nynější mezinárodní diskusi je rozdíl často dělán mezi „global ethics“ a „global ethic“. Záměrně jsou zde ponechány originální anglické termíny, z důvodu, že čeština nezná ekvivalentní možný překlad. Hans Küng mluví ve svém Projektu výhradně o „global ethic“. Ta je založena na tom, že světová náboženství mohou přispívat k celosvětovému míru pouze pokud reflektují ty prvky etiky, které jim všem jsou společné. Küngova deklarace, přijatá Světovým náboženským Parlamentem v Chicagu v roce 1993 mluví o tomtéž. Sám Küng říká: Deklarace by se měla jmenovat „*Deklaration toward a*

---

52 Více na <http://folk.uio.no/leirvik/tekster/GlobalEthicsMoralDisagreeSIRD.doc>

Global ethic, ne *Global ethics*. *Ethic* znamená základní morální postoj, zatímco *ethics* označuje filosofické nebo teologické teorie morálních postojů, hodnot a norem.

Jak můžeme vidět, Küng rozlišuje mezi hodnotami a postoji „global ethic“ a mezi tradičními etickými systémy, ve kterých se morální utváření bude normálně odehrávat, jako je tomu v křesťanské a islámské etice. Navíc projekt globální etiky volá po mezináboženském „codes of ethics“ pro skupiny odborníků. Tato „hmotná“ etika musí být samozřejmě vytvářena induktivně. Projekt je však rozvíjen na více obecných hodnotách, než kolik můžeme odečíst z velkých tradic. Znovu zde tedy vyvstává otázka, kolik z vlastních tradic můžeme vložit do celku, jakým je myšlenka globální etiky, aniž by to znamenalo nějakou „oběť“.

Dr.Sáňka se k myšlence globální etiky vyjadřuje nadměru pozitivně. Svědčí o tom jeho zájem o mezináboženský dialog, kterého se pravidelně účastní na nejružnějších konferencích. Jak on sám přiznal, většina návrhů z mezináboženského dialogu bývá neuskutečněna, ale důležité je, že se o nich mluví a že je zájem o dialog všech náboženských společenství v ČR. Jedním takovým návrhem byla myšlenka „mezináboženského kalendáře“, kde by byly zaznamenány všechny důležité svátky jak židů, křesťanů a muslimů, tak i méně početných náboženských hnutí jako je např. Hare Kršna. Lidé by tyto svátky slavili dohromady a tak by každý svátek byl jakýmsi mezináboženským dialogem. Je otázkou, proč je zájem o to vést mezináboženský dialog, ale už není tak velký zájem o jeho naplnění v praxi. V devadesátých letech vzniklo občanské sdružení Sdílení, jehož záměr se týkal dialogu. Dnes už toto sdružení není aktivní. Určitě existuje mnoho možných vysvětlení proč tomu tak je. Jedním z nich bezesporu bude fakt, že myšlenka dialogu a víra v jeho naplnění začíná nabírat na pochybách jak v laické veřejnosti tak v akademických kruzích.

Český islám zaujímá tu část celkového islámského spektra, která není v žádném případě radikální v tom smyslu v jakém se o islámu neustále mluví v médiích, jak u nás tak ve světě. Islámská nadace v Praze (vedená dr.Sáňkou) se snaží o osvětu, která má ukázat i jiné stránky islámu, než ty, které jsou předkládány médiu a které jsou vesměs negativního rázu, ovšem s o to větším nadšením přijímány veřejností. Protože oproti médiím jsou kroky islámské nadace

téměř neviditelné, stále v obecném povědomí převládá strach z islámu a je brán s velkou rezervou. Tato „islamofobie“ je podle dr. Sáňky přirozeným vyústěním toho, jak je islám vykreslován.

3 Projekt světový étos – reflexe v judaismu

3.1 Zlaté pravidlo v judaismu

Jak začít psát o judaismu, původci monoteismu, díky jehož existenci mohlo později vzniknout křesťanství a islám, jež dále obohacovaly kulturu a dějiny mnoha národů? Zabývat se dějinami Izraele by zde nebylo zcela namístě pro jejich obrovskou šířku a spletnost, přesto se neobejdeme bez hrubého náčrtu toho, čím byl judaismus utvářen a díky čemu dosáhl své velikosti.

Stejně jako islám není judaismus pouze náboženstvím víry, ale také náboženstvím filosofie, teologie a kultury. „Judaismus se nám představuje ve dvou historických formách. Jako kultura sjednocuje židovský lid a uvádí jej do proudu literární historie; jako náboženství sdružuje tento národ do naprosto jiného rozměru – do svazku posvátné historie. V nejhlubším nitru židovského vědomí je založen nejhlubší vztah úmluvy s Božským principem, vztah zaslíbenosti Bohu.“⁵³ Posvátnou historií se míní událost a pojem exilu, zajetí. Událost, která utváří celé dějiny židů a která je stále aktuální (židé na celém světě jsou po dlouhá staletí „cizinci v cizích zemích“). Židé i v dnešní době mají problém se svou „vyvoleností“, která je charakteristická pro jejich náboženství. Zjevení Boha, kterého se dostalo Mojžíšovi, má celý svůj obsah v Tóře a je založené na tom, že vyvolenost je podmíněná životem ve víře a plněním příkazů.

Jsem, který jsem. To je označení Boha, který má transcendentní charakter podobný transcendentnu brahmy a nirvány. Odlišuje se však osobním vztahem k věřícím, kterého je toto pojetí Boha schopné. Nejen že se tímto vztahem odlišuje, ale je základnou celého judaismu. Dialog, který je veden Bohem a lidem Izraelským napříč celou Tórou je dialogem par excellence. Už příkaz „.....a milovati budeš bližního svého jako sebe sama“ (Lv 19,18) nabývá hlubokého významu, když jej dáme do kontextu toho, že Bůh stvořil člověka k obrazu svému.

---

53 Lancaster Brian, Judaismus, str. 10

Pokud tedy miluji svého bližního, miluji zároveň i Boha. Je zřejmé, proč je tak důležitý vztah k bližnímu a z jakého důvodu je tak velký důraz kladen na přikázání - micvot, vztahující se právě k jednání lidí v každodenním životě ve všech jeho rovinách. Kromě micvot, které se soustředí na sociální vztahy „mezi člověkem a člověkem“, jsou i micvot věnované vztahu mezi člověkem a Bohem, která se zabývají především rituálním a náboženským aspektem. *„Musíme žít v souladu se svými bližními, což je důležitější, než jakékoli zbožné chování. Nikdo, kdo se nelíbí svým bližním, se nemůže líbit ani Bohu; jestliže nám však naši bližní dají důvěru, získali jsme tím automaticky i důvěru Boží.“*⁵⁴ Micvot mohou být buď povahy mi-de-
 orajta (biblický zákon) nebo mi-de-rabanan (talmud). Cestu jakou pro islám představuje život proka Muhammada, pro judaismus představuje učení tóry a z ní později vycházející halacha. *„Jádrem všech náboženství a mýtů je duchovní cesta. Příběh vyjití a putování z egyptského zajetí, Exodus, je specifickou formou duchovní cesty. Předznamenává a předpovídá věčné dějiny židovského národa. Jako téma vinoucí se posvátnými dějinami se opakovalo v průběhu věků v podobě zkoušek, které podstoupil hebrejský lid: vyhnání, rozptýlení po světě a pronásledování. Vyvrcholení příběhu pak svítí jako vykupitelská hvězda, která ozařuje vizi židovského národa a sjednocuje témata duchovního naplnění a míru ve světě.“*⁵⁵

Tóra dosl.znamená „vodítka, návod, učení“. Pět knih Mojžíšových tvoří tradiční označení Pentateuchu a zároveň první část hebrejské Bible. Můžeme říci, že je hlavním pramenem židovské etiky, se širokým spektrem zákonných nařízení, mudroslovných vyprávění a učením proroků. To, co je třeba vyzdvihnout vzhledem k tématu této práce je především etický rozměr těchto knih. Eseret ha-dibrot, Deset slov, za použití řeckého výrazu Dekalog. Je to právě judaismus, který jako první ze tří monoteistických náboženství definuje tyto základní morální příkazy, které jsou jakýmsi zhuštěním Zákona Božího, předané Mojžíšovi na hoře Sinaj. *„Desatero je ojedinělé svou obsažností i celosvětovým významem a formuluje podstatu judaismu a „přirozeného zákona“ civilizovaných národů.“*⁵⁶

54 Hayoun Maurice-Ruben, Židovské osvěcenství mezi Córdobou a Berlínem, str. 38

55 Lancaster Brian, Judaismus, str. 158

56 Newman Ja'akov – Gavri'el Sivan, Judaismus od A do Z, str. 32

Ještě dříve než Desatero existovalo tzv. Sedm Noachidských přikázání, o nichž je první zmínka v Gn9:1-17. Tato přikázání jsou zákonem pro celé lidstvo, které je chápáno jako potomstvo Noemov^{vo}. „Potomstvu Noemovu bylo uloženo sedm přikázání: občanský zákon, zákaz rouhání, modloslužebnictví, incestu, vraždy a krádeže a zákaz požívat maso ze živého zvířete.“ (Sanh.56a) Stejně jako je Desatero přijato křesťanstvím a jeho téměř shodné znění je zmíněno i v Koránu, i těchto Sedm přikázání bylo obecně přijato. Podle židovského postoje jsou muslimové i křesťané Noachidé. Ti si zaslouží úctu v tomto životě a určitý díl v posmrtném životě jako „zbožní mezi národy světa“. Je zde patrná určitá analogie se vznikem islámu jak byl popsán v kapitole výše, totiž že i judaismu jde o jakýsi „globální rozměr“ etiky. Na židovskou etiku mělo vliv mnoho faktorů, stejně jako tomu bylo v islámské etice a stejně jako tam je židovská etika velmi úzce propojována s právem. Stojí na křižovatce pramenů judaismu a západní filosofické tradice etiky a podobně jako jiné typy náboženské etiky snaží se i ta židovská odpovídat na širokou škálu otázek morálního rázu. Z toho důvodu může být klasifikována jako normotvorná etika, jejímž vrcholem je rabínské náboženské právo. Kromě toho, že interpretuje Tóru jsou v ní zahrnuty i mnohé další etické náměty. Rabínská literatura je fenomén, který vznikl v důsledku historických událostí, jakými byl stav Izraele po roce 70 n.l.a Babylón poexilní doby. Ten zůstal obýván početnou komunitou Židů, kteří se odtamtud nevrátili do Izraele. Pád Chrámu představoval katastrofu pro náboženský i společenský život. Zanikly kněžské rodiny a s nimi i celá židovská vyšší společenská vrstva. Zároveň s tím vznikaly pochyby, zda se dá vůbec nějak sloužit Bohu, bez zázemí Chrámu. Ukázalo se, že ano. Sanhedrin (nejvyšší židovský soud, zákonodárná a náboženská instituce) a stát nahradil synod rabínů. „Rabínství a synagoga se staly normativními institucemi judaismu, který byl od této chvíle v podstatě kongregacionalistickou vírou. Akademie v Javne prováděla každoročně výpočty židovského kalendáře. Dokončila kanonizaci Bible. Bez ohledu na zkázu Chrámu rozhodla, že se zachovají určité obřady – například pojídání paschálního jídla. Zavedla formu veřejných modliteb a předeepsala poutní a postní pravidla.“⁵⁷ Výsledkem rabínského úsilí se

57 Johnson Paul, Dějiny židovského národa, str. 147

stal Talmud, který spolu s Tórou „vytvořil judaismus, který sjednotil lid Izraele po celém světě v jediný „intelektuální celek.“⁵⁸ Talmud nepředstavuje jen souhrn učených diskusí. Je to obsažné dílo, v němž není opomenut žádný aspekt běžného života. Mluví se zde o právní vědě, etice, teologii, populární vědě a mnoha dalších.

„Nebude mír mezi civilizacemi bez míru mezi náboženstvími. A nebude mír mezi náboženstvími bez dialogu mezi náboženstvími.“⁵⁹ Židovský koncept míru není pouze pasivním ideálem, ale je naplňován prostřednictvím pravdy, spravedlnosti a milosrdenství a je považován za nezbytný pro existenci světa. Jednání Árona, staršího bratra Mojžíše, je považováno za model, kterým je snaha udržovat mír mezi jednotlivci. Židé věří, že by měli vždy dělat vše pro toto usmíření a že by se stejná etika měla používat i mezi národy, nejen mezi jednotlivci. Společenská etika je definována rabínem Šim'onem Ben Gam'lielem: „Svět stojí na třech věcech: spravedlnosti, pravdě a míru“ (Avot 1,18) Mír, hebr. *šalom* má mnoho významů a zdaleka není jen součástí pozdravu. Pro Židy jako národ po staletí utlačovaný a pronásledovaný má mír obrovskou váhu a stal se národním ideálem. Je důležitý jak pro život pozemský tak i pro ideu života posmrtného. „Vytváření pokoje mezi člověkem a jeho sousedem (*hava'at šalom ben adam la-chavero*), nese své ovoce na zemi a přináší blaženství v posmrtném životě (Miš.Pea 1:1; Šab.127a). Talmudské zdroje rovněž podtrhují povinnost učence „zvětšovat mír ve světě“ (Ber.64a)“⁶⁰

Hlavní *micva* je *cdaka*, dosl.spravedlnost, zbožnost. Vztahuje se též na pomoc druhým. Právě *cdaka* je důkazem toho, jak je v judaismu naplňováno přikázání o lásce k bližnímu a k Bohu. „Ten kdo je dobrotivý k chudým, půjčuje Hospodinu.“ (Dt 10,18) Judaismus jako nejen kulturní a náboženský, ale i společenský fenomén klade důraz na sociální otázku. *Cdaka* je i synonymem pro „široce rozvětvený humánní program sociální pomoci. Praktická pomoc se měla chudému poskytovat (a byla jím také očekávána) jakoby plným právem a neulpělo za to na něm žádné znamení hanby;byloli třeba, mohla být finanční pomoc poskytnuta pod rouškou

58 Newman Ja'akov – Gavri'el Sivan, Judaismus od A do Z, str. 222

59 Küng Hans, Světový étos pro politiku a hospodářství, str. 121

60 Newman Ja'akov – Gavri'el Sivan, Judaismus od A do Z, str. 203

půjčky.“⁶¹ Mohlo by se zdát, že tato micva je svou podstatou založená na lítosti. Ve skutečnosti je to však láska, co jde ruku v ruce s dobročinností. Dobročinnost však nemá být bezbřehá a nemá v člověku, který pomoc potřebuje, vzbuzovat pasivitu. Naopak, nejvyšším stupněm na žebříčku pomoci bližnímu je taková pomoc, díky níž si člověk nakonec pomůže sám.

Zlaté pravidlo je v judaismu spojeno s osobou Rabi Hilela a krátkou povídkou o něm. „Jednoho dne přišel za Hillem jakýsi bezvěrec a řekl mu, že by rád přijal judaismus, kdyby mu Mistr byl schopen vyložit celou Tóru za dobu, po kterou vydrží stát na jedné noze. Hillel mu odpověděl: Nečiň druhým, co nechceš, aby oni činili tobě. To je podstata Tóry. Teď jdi a uč se jí.“⁶² Tento příběh se nachází v traktátu Šabat 31a. Je součástí obrovského souboru židovských zákonů, které tvoří rabínské právo, zde se konkrétně jedná o Mišnu.

Mišna, v překladu opakování, studium, výuka, představuje zákonné tradice Ústního zákona a základ Talmudu. „Mišna znamená jak učení jakožto činnost tak učení ve smyslu ústně tradované nauky.“⁶³ Mišna obsahuje 63 traktátů rozdělených do 6 oddílů. Traktát Šabat, který obsahuje Zlaté pravidlo náleží do druhého oddílu Moed, tj. Termíny a obsahuje celkem 12 traktátů. „Ex 20,10; 23,12; Dt 5,14 atd. Oněch několik málo ustanovení Pentateuchu, která se týkají šabatu, je zde podrobně rozvedeno, zčásti pomocí argumentu, že Ex 35 spojuje příkázání sobotního odpočinku s předpisy pro stavbu svatyně. Je tedy třeba rozlišovat prostranství veřejné, soukromé, neutrální a volné, neboť to pak má vliv na to, zda tu lze či nelze přenášet věc z místa na místo. Které činnosti jsou o šabatu povoleny.³⁹ typů zakázaných činností.“⁶⁴

Traktát Mišny, který je v kontextu židovské etiky bezesporu jedním ze zásadních (a základních) jsou Avot – Výroky, často též Pirkej avot – Výroky otců. Tento traktát je ve 4. oddílu Mišny zvaném N'zikim – Škody a obsahuje 10 traktátů, přičemž Avot je traktát 9. Tento traktát není halachický (právní), nýbrž agadický (vypravěčský, neprávní). V traktátu se

61 Newman Ja'akov – Gavri'el Sivan, Judaismus od A do Z, str. 25

62 Armstrongová Karen, Dějiny Boha, str. 95

63 Stemberger Günter, Talmud a midraš-Úvod do rabínské literatury, str. 144

64 Stemberger Günter, Talmud a midraš-Úvod do rabínské literatury, str. 147

vyskytuje pojem *derech erec*, tj. doslova cesta země. *Derech erec* se vyskytuje v kontextu manželského práva, ale i morálky jako takové. Učenci prohlašují, že je dobré spojovat Tóru s *derech erec*, tj.s každodenně uplatňovanou etikou.To že se nám toto podaří nám zároveň brání hřešit. „Na konci III.kapitoly (*Pirkej avot*) dokonce učenci prohlašují mravní chování za předpoklad existence Tóry a naopak. S největší pravděpodobností je to míněno tak, že náležité mravy spolu s dokonalou etikou jdou ruku v ruce s důsledným plněním předpisů náboženského života, ale že jednotlivec nevázaných mravů by nedokázal rituální předpisy jaksepatří plnit.“⁶⁵

---

65 Hayoun Maurice-Ruben, *Židovské osvícenství mezi Córdoba a Berlínem*, str. 37

3.2 Globální etika a mezináboženský dialog

Židé jsou velmi aktivní pokud jde o mezináboženský a mezikulturní diaog. Důvod se může zdát jednoduchý. Opět souvisí s jejich dějinami, které byly ve znamení nejrůznějších způsobů diskriminace a potlačování svobody a nepochopení. Jednak si jistě nepřejí, aby se znovu ocitli v nějaké době největších krizí svých dějin (extrémní případ byla shoa) a právě kvůli této zkušenosti jsou tak empatičtí pokud jde o bezpráví a diskriminaci, které jsou vůči různým náboženským skupinám rozšířeny všude po světě.

The *Interreligious Coordinating Council in Israel* byl založen v roce 1991 a nyní je nejznámější a nejrespektovanější mezináboženskou organizací. Jako zastřešující organizace má 75 křesťanských, palestinských / muslimských a židovských institucí, zahrnuje též židovsko-arabské koexistující organizace, musea, univerzity a další mezináboženské organizace. ICCI slouží také jako „pobočka“ *Religions for Peace* a jako člen *International Council of Christians and Jews*. Programy ICCI jsou založené na hlavních hodnotách, které reflektují skutečné lidské hodnoty. Jejich vizi tvoří tři stupně, které postupně naplňují. Jsou to krátkodobé cíle i dlouhodobé. Jako první je snaha předvídat osobní přeměnu a zneužití moci místních náboženských vůdců jak na poli židovském tak i křesťanském a muslimském. Následně pak jde o to i pod takovýmto vedením lidi přimět, aby pracovali společně na tom, co je blízké jejich zájmu bez ohledu na víru, kterou vyznávají, jako chudoba, zplnomocnění žen a ochrana životního prostředí. Dlouhodobě pak jde o vzájemnou a nenásilnou spolupráci mezi křesťany, židy a muslimy, která přirozeně vyplyne v celistvou společnost.

ICCI zrealizovalo myšlenku mezináboženského kalendáře, o němž byla řeč v souvislosti s aktivitami českých muslimů jako snah o dialog.

Pokud se mluví o mezináboženském a mezikulturním dialogu v kontextu judaismu, je třeba zmínit fakt, kterým je, že tento dialog probíhá úplně stejně velkou intenzitou jak na straně judaismu a křesťanství tak na straně judaismu a islámu. Zatímco dialog vedený křesťany je soustředěn většinou na stranu judaismu, pokud jde o judaismus, tento dialog tak jednostranný

není. Zcela jistě se na to má vliv fakt, že židé (především na blízkém východě) mají za blízké sousedy muslimy.

Mezináboženské konflikty (ale i dialog) probíhají na pěti možných úrovních. Jako první je to tzv.individuální úroveň, kterou představuje problém s náboženstvím druhého v úzkém rodinném svazku, ať již v manželství, nebo v rodině, v níž je nějaké náboženství většinové. Druhý stupeň je na úrovni společenství a představuje rozdíly v praktikách členů jiných náboženských komunit, ke kterým však přísluší. Zde se jedná o široké spektrum jak v islámu, tak v judaismu a křesťanství, které ukazuje jednotlivá náboženství od ultraortodoxních až po ultraliberální. Obecně se tvrdí, že v Izraeli je tato úroveň nejvíce problematická a diskutovaná. Třetí úroveň je institucionální a je možno ji představit na příkladu nošení oblečení s náboženskou tematikou ve školách. Tato otázka byla aktuální ve Francii zhruba před pěti lety. Státní úroveň je čtvrtá. Indie jakožto země, v níž je konflikt mezi dvěma hlavními náboženskými skupinami uvnitř jedné země je příkladem. Konečně poslední, pátá úroveň je globální a představuje konflikt mezi hlavními (světovými) náboženstvími. Pokud dialog nebude probíhat na každé úrovni, je to ve výsledku jakoby nebyl vůbec. Toto dělení zaznělo na konferenci v Magdeburgu, kde bylo celosvětové setkání organizace YWCA (*Young Women Christian Asocoation*), jejímž hlavním cílem je zjistit možnosti, jaké mají ženy, křesťanky, v mezináboženském dialogu.⁶⁶

Židé se s muslimy snaží vézt dialog na všech výše popsaných úrovních. Svědčí o tom obrovské množství odkazů a článků na internetu, stejně tak jako informací o organizacích, jež tyto snahy zastřešují. Jednou z mnoha takových organizací je IJCIC – *International Jewish Committee for Interreligious Consultations*. Z března letošního roku pochází „*Seek peace and pursue it: A Jewish call to Muslim – Jewish dialogue*.“ Je to poprvé v historii, kdy představitelé světového židovství iniciovali takovouto aktivitu. Židé v tomto dopisu adresovaném muslimům zdůrazňují, že obě tyto světové komunity mají obrovskou historii, jak rozdělenou tak mnohdy i propojenou (středověké Španělsko např.) a svaté knihy, které

---

66 Více na http://www.coe.int/t/dg4/youth/Source/Training/Study_sessions/2006_EYWCA_en.pdf

vyžadují správnou interpretaci, aby nedocházelo k nedorozuměním z jejich nepochopení či pochopení mylného. Existuje mnoho nebezpečných a rozšířených špatných názorů, které v instinktivním nepřátelství existují jak na straně islámu tak i křesťanství. Na straně judaismu je víra, že tyto zcestné názory jsou pouhou parodií transcendentních hodnot vlastních muslimům i židům a popření nejvznešenějšího období jejich společné historie. Právě fakt, že existovalo období, kdy spolu židé a muslimové poklidně koexistovali a co více, myšlenkově se navzájem velmi obohacovali, to je styčný bod, o kterém obě strany vědí a nemohou jej popřít a mohou tak nadále pokračovat. *V neposlední řadě se v této výzvě zmiňuje jeden Bůh, jeden Stvořitel, v němž obě strany věří, který je Bohem lásky a vůdcem na cestě životem.*

4 Projekt světový étos – reflexe v křesťanství

4.1 Reflexe myšlenky globální etiky v křesťanské etice

Hans Küng v úvodu své knihy *Křesťanství a islám* vyslovuje fakt kterým je, že v 80. letech minulého století z celkového počtu 4,2 milardy lidí žijících na této planetě bylo 1,4 miliardy nominálních křesťanů, tedy přesně jedna třetina. O třicet let později tomu není jinak. Mohlo by se zdát, že tato vedoucí pozice co do počtu lidí vyznávajících toto náboženství může být zneužívána minimálně na té úrovni, kdy se začne uvažovat o náboženstvích v povrchním kontextu, „které je to nepravdivější, nesprávnější“. Poslední desetiletí jsou charakterizována tím, že opak je pravdou. Nebylo tomu tak však vždy, jak je zmiňováno v kapitole o islámu, v němž stále převládá představa (i když ne většinová), že křesťanům jde v první řadě o obrácení všech jinak věřících na svou stranu. To má historický podklad.

Ekumenická teologie Petera Neunera tuto historickou souvislost objasňuje. Ta začíná už v Bibli výrokem Jana (J 17,21) „aby všichni byli jedno.“ *„Jednota je podstatným znakem křesťanské obce, je dobrem jako taková, je znamením jejího vyvolení a jejího charakteru jako pravé Boží obce.....Proto spočívá jednota obce podle Janova evangelia v Boží jednotě a zviditelňuje ji. Jednota je církvi předem dána a zakládá její podstatu.“*⁶⁷

Druhým důležitým momentem, který je třeba zmínit je období přelomu 17. a 18. století až do poloviny 19. století, které je vymezeno pietismem, jenž uvažoval v univerzálním, světovém měřítku. *„Dánsko-hallská misie si za svůj cíl stanovila šíření pravého, živoucího poznání Boha po celém světě a vytvoření „univerzální církve“ ze všech v Kristu podobných znovuzrozených členů....Evangelická aliance založená roku 1846 přijala za svůj cíl „ekumenické sjednocení“ opravdových věřících přes všechny konfesní a národní hranice....V roce 1900 se konala v New Yorku „Ekumenická misijní konference“. Poprvé v dějinách misijních konferencí se jí dostalo takového označení, protože plán, který předložila,*

---

67 Neuner Peter, *Ekumenická teologie*, str.28

zahrnoval celou oblast obydlené zeměkoule.“⁶⁸

Výrok Hanse Künga, že v mezináboženském dialogu se dnes nacházíme přibližně tam, kde jsme byli v dialogu interkonfesijním asi tak před padesáti lety naznačuje, že křesťanství již není omezeno, jen samo na sebe v tom smyslu, že jen ono je „to pravé“ a tudíž musí být náležitě šířeno a jeho myšlenky zasévány všude po světě, ale „v návaznosti na myšlenku Emmanuela Lévinase žádá, aby ekumena neusilovala o jednotu, neboť by to vedlo jen k podpoře vlastního partikularismu. Úkolem ekumeny by spíše mělo být, aby jiné nechávala být jinými a cizince cizinci a netlačila je do systému, který je jim cizí.“⁶⁹

Současnost se vyznačuje tím, co prezentuje ve všech svých knihách Hans Küng, křesťan, jeden největších zástanců a učitelů skutečného dialogu mezi náboženstvími. Totiž že „i přes všechny zjevné překážky a obtíže se zdá, že poprvé v dějinách stojíme před pozvolným probouzením globálního ekumenického povědomí a na počátku vážného náboženského dialogu mezi předními odborníky a reprezentanty na široké úrovni....Ekumena proto nemůže být chápána úzce, parciálně, eklesiocentricky: nesmíme ji omezovat jen na pospolitost křesťanských církví. Musí zahrnovat pospolitost velkých náboženství, jestliže se ekumenou – v původním smyslu slova – rozumí celá obývaná země.“⁷⁰

To, co s sebou toto probouzení globálního ekumenického povědomí nese, není snadné na teoretické uchopení a už vůbec ne na praktické naplnění. Stále to bude „boj“ s představou o jediné absolutní pravdě prezentované jen jedním náboženstvím, ať už křesťanstvím, islámem či jinými náboženstvími, které mají tendenci si takovou pravdu nárokovat. Ačkoli Pavel zmiňuje v 1.listu Korintským, že všechno naše poznání je jen částečné, že nyní vidíme jako v zrcadle, spatřujeme jen nezřetelné obrysy a poznáváme jen nedokonale a dokonalé patření na pravdu je naproti tomu vyhrazeno věčnému životu, „křesťanská víra stojí a padá s přesvědčením, že Boží pravda již byla v Ježíši Kristu zjevena, proto se křesťanská víra, pokud nechce sebe samu zapřít, nikdy nemůže vzdát nároku na pravdivost definitivního Božího sebezjevení v Ježíši

---

68 Neuner Peter, Ekumenická teologie, str.21

69 Neuner Peter, Ekumenická teologie, str.26

70 Küng Hans, Křesťanství a islám, str.12

Kristu.⁷¹

Toto je jen jeden příklad avšak dostatečně představující problém absolutní pravdy a toho, co je popsáno v kapitole o islámu, kam až jednotlivá náboženství mohou v dialogu zajít aby neztatila na své podstatě a přitom aby přispěla k dialogu. V mezináboženském dialogu tak jak jej představuje Küng ve Světovém étosu však nejde o hledání nějaké absolutní pravdy, ale především o pravdu v podobě nalezení míru na základě všech „dílčích pravd“ zastoupených jednotlivými náboženstvími a o toleranci, která se vyznačuje tím, že jednotlivá náboženství na existenci dílčích pravd a vzdání se vlastnictví jedné absolutní pravdy přistoupí.

„Nejranějším a nevlivnějším projevem, který artikuloval přesvědčení o nutnosti náboženské tolerance, bylo drama „Moudrý Nathan“, jež roku 1779 napsal velký básník Gotthold Ephraim Lessing. Těžištěm dramatu je slavné podobenství o prstenu. Lessing jím vyjadřuje svou domněnku, že se pravý prsten pravděpodobně ztratila s ním i pravé náboženství, že však praktikované a stále pravé náboženství přesto žije dále. Podle Lessinga však nespočívá v nějakých naukách, nýbrž v té humanitě, která respektuje důstojnost všech jinak věřících....Lessing zdůvodňoval náboženskou toleranci důstojností člověka, přesněji řečeno svobodou víry a svědomí, jež je mu touto důstojností dána.“⁷²

Co však náboženská tolerance a tolerance obecně představuje? Tolerance nerovná se lhostejnost jak by se mohlo zdát. Lhostejnost představuje pouze nezúčastněnost. Nepředstavuje ani relativismus. Tolerance jak ji prezentuje Giovanni Sartori v sobě nese i něco z toho, co Zlaté pravidlo. „Jsouce tolerantní vůči ostatním, očekáváme, že i my budeme tolerováni.“⁷³ V poznámce k tomuto výroku dále uvádí, že tento princip již formulovali Milton a Locke: tolerance nesmí být rozšířena na netolerantní jedince. Jistěže je třeba chápat všechny principy tolerantně;ale právě jen v určitých mezích a případ od případu. Pokud je řečeno, že lhostejnost znamená nezúčastněnost a relativismus otevřenost různorodým pohledům, pak je nutné upřesnit, že „kdo je tolerantní, má vlastní přesvědčení a principy a

71 Koch Kurt, Konfrontace nebo dialog, str. 122

72 Koch Kurt, Konfrontace nebo dialog, str.122

73 Sartori Giovanni, Pluralismus, multikulturalismus a přistěhovalci, str.28

*pokládá je za pravdivé, přesto připouští, že jiní mají právo pěstovat svá „chybná přesvědčení“.*⁷⁴ Tolerance však není neomezená, má své hranice, které Sartori definuje ve třech kriteriích. Jedno z nich je již zmíněno výše a představuje jakousi „vzájemnost“ (Jsouce tolerantní vůči ostatním, očekáváme, že i my budeme tolerováni.). Druhé kritérium se týká toho, že nejsme povinni tolerovat chování či jednání, které nám působí nějakou újmu či příkoří. Posledním kriteriem je to, že vždy musí umět zdůvodnit, proč něco považujeme za netolerovatelné, což brání tomu, aby se z tolerance stal dogmatismus.

Jinou hranici tolerance prezentuje Lessing a jeho následovníci. Ti *„nakonec spojili náboženskou toleranci se skeptickým a relativistickým náhledem, že náboženskou pravdu nelze najít, a že by pro jakékoli náboženské přesvědčení, jež lidé zastávají s jistotou o jeho pravdivosti, pouze ohrožovalo mír mezi lidmi. Z této skepse by se dal snadno vyvodit závěr, že tolerance je možná a prakticky uskutečnitelná jen tehdy, když úplně necháme stranou otázku o náboženské pravdě.“*⁷⁵ Celé popisování toho, co je tolerance v náboženském kontextu se může zdát a dost možná i je, tak trochu zamotaný kruh, jinak by myšlenka světového étosu, který stojí na ideji míru mezi náboženstvími, nebyl dnes považován za utopický.

---

74 Sartori Giovanni, Pluralismus, multikulturalismus a přistěhovalci, str.28

75 Koch Kurt, Konfrontace nebo dialog, str.123

4.2 Křesťanská zvěst a její (ne)naplňování

Dějiny křesťanství, katolické církve se vyznačují velkou netolerancí. Téměř vždy, když se v současné době hovoří o „násilném“ islámu, nezapomenou jeho zastánci ve své argumentaci zmínit křesťanství a křížové výpravy a jiné jim podobné historické momenty. Dřívější jednota státu a církve bezesporu může za to, jak povrchně mylně byla vnímána tolerance a svoboda. „V dějinách zastávala katolická církev po dlouhou dobu absolutní primát pravdy nad svobodou; vycházela proto z přesvědčení, že pouze pravda, a to znamenalo pouze katolická církev jako jediná pravá církev Ježíše Krista, si tedy může na ni činit právo. Toto přesvědčení vyústilo prakticky do zásady: Je-li katolická církev ve společnosti v menšině, musí sama pro sebe vyžadovat toleranci. Má-li naproti tomu na své straně většinu, není jí dovoleno souhlasit s požadavky na toleranci ze strany jiných náboženských vyznání.“⁷⁶

Jestliže Küng zdůrazňuje křesťanskou (náboženskou) sebekritiku vůči jiným náboženstvím, pak to není prázdná a nenaplnitelná výzva. Potvrzuje to Jan Pavel II. ve svém apoštolském listě „*Tertio millenio adveniente*“, v němž k této sebekritice, zpytování svědomí vyzývá. Otevřeně zde přiznává, že ze strany církve docházelo k intoleranci a násilí a toto jednání odsuzuje.

Kurt Koch v knize *Konfrontace nebo dialog* vyslovuje myšlenku, která z počátku snah o mezináboženský dialog byla aktuální, totiž že k míru mezi náboženstvími nestačí pouze tolerance, z toho důvodu, že díky tradici je do určité míry stále živý princip, v němž „*státu náleží kompetence rozhodovat o tom, které náboženství je vlastně pravé a podle toho je třeba je podporovat, a která náboženství jsou nepravá, ale „tolerovatelná“.*“⁷⁷

II.vatikánský koncil byl v kontextu náboženské svobody zlomový. Deklarace *Dignitatis humanae*, která se tomuto tématu věnuje mluví o náboženské svobodě jako o té, která je skutečně založena na důstojnosti lidské osoby, jak nám ji dává poznat zjevené slovo Boží i sám rozum.(čl.2). „*Koncil jasně prohlásil, že právo na náboženskou svobodu je vlastní*

---

76 Koch Kurt, *Konfrontace nebo dialog*, str.125

77 Koch Kurt, *Konfrontace nebo dialog*, str.127

*každému člověku, a to také a zejména vůči státu....nepřiznává tedy státu kompetenci posuzovat pravdivost nebo nepravdivost náboženského vyznání. Stát smí zasahovat jen tam, kde by byl náboženskými vyznáními porušován mír ve společnosti.“*⁷⁸

Pokud nyní na křesťanství nahlédneme v kontextu předešlé kapitoly, ale zároveň i jako na jedno ze tří „abrahamovských“ náboženství, musí zde být zmíněno, že „*bez modlitby není žádné skutečné, duchovně prohloubené ekumeny, bez spirituality není ekumenicity.*“⁷⁹ Pokud existuje ekumenický (mezináboženský) kalendář, proč by nemohla existovat židovsko-křesťansko-muslimská modlitební knížka? Opět je třeba zdůraznit, že tato myšlenka nepředpokládá „synkretismus“, syntézu tří náboženství, ale byla by vyústěním toho, co přinesla dosavadní ekumenická spolupráce mezi židy, křesťany a muslimy.

To, že by taková modlitební knížka či modlitba nemusela být utopií dokazuje Küng, když upozorňuje na osobu Ibn Arabího, velkého islámského filosofa, jenž vyrostl v židovsko-křesťansko-muslimském prostředí Španělska.

„Nikomu, kdo vyznává jiné náboženství,

už nebudu říkat:

Mé náboženství je lepší než tvoje.

Neboť mé srdce je ochotné přijmout všechno,

gazelám chci být pastvinou,

mnichům klášterem,

modlám chrámem,

chci být Ka' bou tomu, jenž učinil slib,

deskami Tóry, svítkem Koránu.

Pro mě existuje pouze náboženství lásky:

Ať mě zavede láska kamkoli,

*vždy bude mým vyznáním a mou vírou.“*⁸⁰

---

78 Koch Kurt, Konfrontace nebo dialog, str.128

79 Küng Hans, Spor o Abrahama, str.227

80 Küng Hans, Spor o Abrahama, str.278

Je až s podivem, jak teologicky a lidsky tato modlitba zní již v době, v níž jen stěží můžeme uvažovat na úrovni nejrůznějších listin a deklarací zaručujících práva, svobodu a mír.

Tato modlitba může působit trochu „synkreticky“, mluví se zde o deskách Tóry, o svitku Koránu a v neposlední řadě o náboženství lásky, jak o sobě rádo mluví křesťanství, i když v této modlitbě je otázkou, zda náboženstvím lásky je zde myšleno právě křesťanství nebo „univerzální víra“ v lásku.

Podobně, jako na samém počátku bylo cílem Muhammada, aby sjednotil rozhádanou rodinu Abrahamovu a ne, aby založil nové náboženství, bylo tomu tak i s křesťanstvím. Ježíš se soustředil na obnovu a očistění ducha a obrácení srdcí. Hlavní poselství říkalo: *Naplnil se čas a přiblížilo se království Boží. Čiňte pokání a věřte evangeliu. (Mk 1,15)* Ježíš, jako věřící a praktikující žid usiloval o to, aby judaismus nebyl povrchní, ale aby v něm byla obnovena jeho hloubka. Výroky, jakými jsou: *Jak to, že jsi s celníky a hříšníky (Mk 11,17)* či *Sobota je učiněna pro člověka, a ne člověk pro sobotu (Mk 2,27)* představují jasný důkaz.

O Ježíšovi toho není příliš mnoho známo. Bible popisuje jen okamžik jeho narození (který v evangeliích není jednotný), období jeho působení, tzn. kolem 30. roku jeho života a ukřižování. Z doby jeho dětství a mládí nejsou žádné věrohodné prameny. Existují pouze uměle vytvořené apokryfy. Snad nejznámějším zástupcem apokryfů, který se soustředí na Ježíšovo rané mládí je Evangelium Tomášovo, jehož cílem bylo dokázat, že již před svým křtem měl Ježíš božskou moc. Právě otázka po Bohu a jeho otcovství vůči Ježíši (a nakonec i vůči všem věřícím, jak dokazuje modlitba Otče náš) je tou, kterou se zabývá jak samo křesťanství ve svých exegezích, tak i jiná náboženství, která se snaží o pochopení křesťanské zvěsti. Popisovat zde celé dějiny dogmatiky trojiční teologie je nemožné a nezbývá tak, než odkázat na dílo prof. Z. Kučery Trojiční teologie. Ve zkratce je však třeba zmínit to, co ateistům, muslimům a křesťanům na této teologii vadí nejvíce a to, proč křesťanství někteří nepovažují za monoteistické náboženství. Výborně to prezentuje už samo křesťanské vyznání víry. Víra v Boha-Otce, ukřižování, vstání z mrtvých, utrpení pod Pontským Pilátem, sedí po pravici Boha Otce Všemohoucího, to všechno jsou prvky, o kterých se vedou debaty a kvůli nimž je těžké

křesťanství správně porozumět. Jak může být Bůh „Otec“ je problém pro islám, který toto označení zavrhuje. *„Pojem otcovství chápe jen v základním biologickém významu a nepřipouští metaforické užití. Bůh je ve vztahu k lidem vždy jen Pánem (rabb) a označení „otec“ nemá místo mezi Jeho atributy, ani mezi „překrásnými jmény“.*⁸¹

Ačkoli je otázka Trojice velmi komplikovaná, jeden z mnoha jejích výkladů přímo ukazuje na existenci tolerance a dialogu už v samotném, trojjediném Bohu. Ačkoli jsou osoby v Trojici rozdílné, nepředstavuje tato rozdílnost žádný rozdíl pokud jde o jejich „statut“ nadřazenosti či podřazenosti. V Bohu existuje jednota a rovnocennost. Martin Buber ve své filosofii Já-Ty říká o křesťanství: *„Jestliže je toto náboženství, pak je prostě vším, jednoduše, prožívaným vším, jako možnost rozhovoru ve dvou.“*⁸²

Judaismu byla a je cizí představa o Božím vtělení. Křesťanství oddělilo Ducha a hmotu a odmítlo tak duchovní hodnotu tělesné (fyzické) akce či činu. *„Tento dualistický princip - který nebyl ničím jiným než helénským importem v důsledku činnosti Pavla z Tarsu – se stal zrnkem, z něhož vyrůstala koncepce násilného odmítání těla....židovský monismus svazek těla a ducha stvrzoval.“*⁸³ Evangelijní zpráva o prázdném hrobu a Ježíšově vzkříšení je jistě jednou z mála, která spojuje jak všechna náboženství tak i nevěřící. Je to zpráva do velké míry „kontroverzní“ a ani samo křesťanství ji nedokáže rozumově vysvětlit a prostě v ni věří. Fakt, že tato zpráva byla sepsána až asi 50 let po vzkříšení jí na důvěryhodnosti nijak nepřidává. Jediným „důkazem“ je existence církve. *„To, že prvotní církev shromažďovala od samého počátku k lámání chleba, jež by bylo nesnesitelně smutnou památkou, kdyby nebyla za ní jistota Kristova vzkříšení, je dokladem jedinečné skutečnosti, kterou učedníci prožili.“*⁸⁴

Nejdůležitějším aspektem křesťanství, proti němuž může být jen stěží něco namítáno je jeho pojetí etiky, které vychází z Ježíšova učení. Dvojpříkázání lásky, které je pro toto pojetí charakteristické se v bibli objevuje u Mt 23,37-40 a je v ní označeno za největší příkázání ze všech. Kromě víry v jednoho Boha zdůrazňuje: *Miluj svého bližního jako sám sebe.* V čem se

81 Kropáček Luboš, Islám a křesťanství, str.229

82 Kučera Zdeněk, Trojiční teologie, str. 180

83 Lancaster Brian, Judaismus, str. 205

84 Novotný Adolf, Biblický slovník, str.1260

však liší etika Ježíšova učení od ostatních náboženství je také nárok na lásku k nepříteli. Tento nárok vzniká dodržováním Zlatého pravidla. „*Jak byste chtěli, aby lidé jednali s vámi, tak vy ve všem jednejte s nimi.*“ (Mt 7,12) A také podobně „*Nesudte, abyste nebyli souzeni.*“ (Mt 7,1) Brian Lancaster se v knize *Judaismus* vyjadřuje k přikázání lásky velmi kriticky. „*Hlavní motiv křesťanství, zaznívající jako hlas polnice - „milujte své nepřátele“ - se naprosto rozešels cestami, jimiž se křesťanství ubíralo po mnohá staletí. Stručně řečeno, křesťanské ideály, mající možná hodnotu pro hlouček vyvrženců v určité převratné době plné otřesů, nemohly být nikterak proměněny ve skutečnost ve světě moci, jehož synonymem se křesťanství stalo.*“⁸⁵ Kurt Koch v knize *Konfrontace nebo dialog* zachází dokonce tak daleko, že si pokládá „hypotetickou historickou otázku, zda by dějiny evropského kulturního okruhu nebyly probíhaly o něco mírumilovněji bez existence křesťanských církví.....Dějiny evropského křesťanstva, ve svých dlouhých obdobích intolerantně agresivní, v každém případě poskytují až do současnosti působící otřesný komentář k biblickému a křesťanskému evangeliu míru.“⁸⁶

---

85 Lancaster Brian, *Judaismus*, str.204-205

86 Koch Kurt, *Konfrontace nebo dialog*, str.127

Závěr

Zde je vidět, jak sebelepší idea naráží ve střetu s realitou a s „přízemními chťiči“ jakými jsou touha po moci a po určitém způsobu nadvlády nad ostatními na všech úrovních lidského bytí. Není tedy divu, že mnohým, zcela oprávněně na základě zkušeností, přijde něco v podobě světového étosu jen jako tlachání. Těžko ukazovat, že tomu tak není, avšak bezesporu existují argumenty, kterými tento nepříliš myšlenec nakloněný dojem můžeme zmírnit a snad i povzbudit.

Již to, že se v současné době křesťanství, islám i judaismus staví proti válkám, je v kontextu výše zmíněného malého historického exkurzu hodně. Pokud se volá po míru mezi náboženstvími, je třeba začít u každého jednoho z nich a nestavět velké futuristické vize, ale jejich zástupci by měli např. zažít tím, *„že začnou odstraňovat ze světa ty konflikty, které samy zapříčinily anebo jejichž brizanci spoluzavinily: naukové rozdíly které rozdělují církve, ale i odtud pocházející praktické difference.“*⁸⁷

Dnešní svět není příliš spravedlivý, pokud jde o rovnoměrnost blahobytu (nebo alespoň ne chudoby) ve světě. Existují však politické strany a nejružnější organizace, které se tyto rozdíly snaží zmírňovat. To samé by měla činit náboženství, křesťanství a církve. Nejde o to, aby konflikty (vyřešila, nýbrž o snahu jim zabránit, zmírňovat nenávistné a nesmiřitelné tendence. Věc, o kterou jde v první řadě je uvědomění. Pokud výše zmíněné budeme mít na paměti, určitě nezměníme uspořádání světa a života v něm, ale přispějeme k „lepšímu dojmu“, který z něj budeme mít. V knize Spor o Abrahama Han Küng navrhuje „modlitbu“ pro abrahamovskou ekumenu. Tato modlitba by též mohla být „uvědoměním dobrého jednání a následování“.

„Bože skrytý, věčný, nezměrný a plný milosrdenství,

žádného Boha mimo Tebe není.

Tys velký a hodný veškeré slávy.

Tvá milost a síla všechno uchová!

---

⁸⁷ Küng Hans, Křesťanství a islám, str.184

*Bože vždy věrný, spravedlivý a pravdivý,
Tys vyvolil Abrahama, svého oddaného služebníka,
za otce mnoha národů,
Tys promluvil skrze proroky.
Tvé jméno budiž posvěceno a velebeno na celém světě,
a všude, kde žijí lidé, ať se děje Tvá vůle.
Bože živý a dobrotivý, vyslyš tuto naši modlitbu.
Navršily se naše hříchy.
Odpusť nám, dětem Abrahamovým, všechny války,
všechna nepřátelství, všechny zločiny, jichž se vůči Tobě dopouštíme.
Zachraň nás ze vší bídy a daruj nám pokoj.
Ty, který vidíš naše cesty,
žehnej všem, kdo stojí v čele států,
ať je nežene touha po moci a počtách,
nýbrž ať odpovědně pečují
o blaho a pokoj lidí.
Stůj při našich společenstvích víry a našich představených,
aby poselství pokoje nejenom zvěštovali,
nýbrž i sami jím žili.
A nám i těm, kteří mezi nás nepatří,
daruj svou milost, milosrdenství a všechno dobré,
a veď nás, Ty, Bože živých,
po pravé cestě v Tvou věčnou slávu.“⁸⁸*

---

88 Küng Hans, Spor o Abrahama, str. 278-279

Seznam použité (prostudované a citované) literatury

- Armstrongová Karen, Dějiny Boha, Argo, 1996
- Bible, ekumenický překlad, Ekumenická rada církví v ČR, 1984
- Bratrská rodina Brána, 10/2006
- Filosofický slovník, nakl. Svoboda, 1985
- Halík Tomáš, Prolínání světů, Nakladatelství Lidové noviny, 2006
- Hayoun Maurice-Ruben, Židovské osvícenství mezi Córdoba a Berlínem, Volvox Globator, 1998
- Johnson Paul, Dějiny židovského národa, Rozmluvy, 1996
- Koch Kurt, Konfrontace nebo dialog, Vyšehrad, spol.s.r.o., 2000
- Korán, překlad Ivan Hrbek, nakladatelství Levné knihy Kma, s.r.o, 2006
- Kropáček Luboš, Duchovní cesty islámu, Vyšehrad, spol.s.r.o., 2003
- Kropáček Luboš, Islám a Západ, Vyšehrad, spol.s.r.o., 2002
- Kropáček Luboš, Sufismus, Vyšehrad, spol.s.r.o., 2008
- Kučera Zdeněk, Trojiční teologie, nakl. L. Marek, 2001
- Küng Hans, Křesťanství a islám, Vyšehrad, spol.s.r.o., 1998
- Küng Hans, Spor o Abrahama, Vyšehrad, spol.s.r.o., 1997
- Küng Hans, Světový étos – projekt, Archa 1992
- Küng Hans, Světový étos pro politiku a hospodářství, Vyšehrad, spol.s.r.o., 2000
- Lancaster Brian, Judaismus, Euromedia Group-Ikar a Knižní klub, 2000
- Lewis Bernard, Dějiny Blízkého východu, Nakladatelství Lidové noviny, 2000
- Neuner Peter, Ekumenická teologie, Vyšehrad, spol.s.r.o., 2001
- Newman Ja'akov – Gavriel Sivan, Judaismus od A do Z, Sefer, 1998
- Novotný Adolf, Biblický slovník, Kalich a Česká biblická společnost, 1992
- Prohlášení ke světovému étosu (Deklarace Parlamentu světových náboženství), CDK, 1997
- Sartori Giovanni, Pluralismus, multikulturalismus a přistěhovalci, Dokořán, s.r.o, 2005
- Stemberger Günter, Talmud a midraš-Úvod do rabínské literatury, Vyšehrad, spol.s.r.o., 1999
- Störig Hans Joachim, Malé dějiny filosofie, Karmelitánské nakladatelství, 2000

On-line zdroje :

<http://cs.wikipedia.org/wiki/Etika>

<http://www.pr-inside.com/jewish-representative-body-welcomes-muslim-r468622.htm>

<http://folk.uio.no/leirvik/tekster/GlobalEthicsMoralDisagreeSIRD.doc>

<http://www.woolfinstitute.cam.ac.uk/cmjr/assets/pdf/Seek%20Peace%20and%20Pursue%20It%20-%20Final.pdf>

http://www.coe.int/t/dg4/youth/Source/Training/Study_sessions/2006_EYWCA_en.pdf

<http://astro.temple.edu/~dialogue/Center/duran.htm>

<http://www.weltethos.org>

<http://www.forum2000.cz/cz/projekty/mezinabozensky-dialog/>

<http://www.parliamentofreligions.org/index.cfm>

